

Skötselplan för naturreservatet nacka gård

INNEHÅLL.....	FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.
SKÖTSELPLAN FÖR NACKA GÅRD NATURRESERVAT	2
DEL 1, BESKRIVNING AV OMRÅDETS VÄRDEN	2
Allmän beskrivning.....	2
Beskrivning av områdets naturtyper	5
Fauna	13
Särskilt värdefulla naturområden	15
Friluftsliv	17
Kulturhistoria och tidigare markanvändning	22
DEL 2, PLANDEL –BESKRIVNING AV SKÖTSEL	25
Disposition och skötsel av mark och vatten.....	25
Uppläggning av skötselavsnittet	25
Allmänna mål och riktlinjer för skötsel	26
Bevarandeplan för Natura 2000-området.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Funktionsområden	40
Karta över funktionsområden	41
Dokumentation och uppföljning	49
Källor	50
Bilagor:	52
Bilaga 1, Vägsystem och anordningar för friluftsliv.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 2: Karta över och beskrivning av särskilt värdefulla naturområden inom respektive funktionsområde samt tillh skötseltyp	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 3: Biotopkarta över områdets naturtyper	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 4. Karta över historisk markanvändning och kulturvärden.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 5. Förslag till bevarandeplan för Natura 2000 området	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 6. Sjöarna i reservatet	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 7. Utvecklingsbehov och möjligheter för friluftslivet	Fel! Bokmärket är inte definierat.

Skötselplan för Nacka gård naturreservat

Del 1, beskrivning av områdets värden

Allmän beskrivning

Geologi, kvartärgeologi och topografi

Berggrunden i området utgörs av urberg, främst av granit och gnejs. Dessa bergarter bildades under den Svekofenniska bergskedjeveckningen för omkring 2000 miljoner år sedan. Det finns också inslag av yngre djup- och gångbergarter såsom diabas och metabasiter. Grönsten förekommer i smala stråk. Under årmiljonernas lopp har berggrunden eroderats ned och utsatts för rörelser i jordskorpan. Förkastningar och sprickor har bildats och efterhand vidgats till s k. sprickdalar genom erosion och ispåverkan. Nacka gårdreservatet med sina hållmarker och dalgångar utgör ett vackert och typiskt sprickdalslandskap. En tydlig förkastning löper i öst-västlig riktning utmed Sicklasjöns norra strand och vidare genom Järlasjön. Två av områdets tre tydliga spricksystem löper i nord-sydlig riktning genom Dammtorp-Söderbysjön, samt i Källtorpssjöns nordöstra del. Ett annat spricksystem korsar området från väst till öst och löper genom Söderbysjön och Ulvsjön.

Den senaste inlandsisen smälte undan från Stockholmstrakten för ca 10 000 år sedan. I Nacka gård naturreservat kan man främst vid sjöstränderna finna spår av inlandsisen i form av rundslipade hållar med isräfflor i nord-sydlig riktning.

Som på många håll i Stockholmstrakten har markerna i Nacka gård naturreservat utsatts för kraftig svallning när området efterhand har stigit ur havet efter den senaste istiden. På hållmarkerna återstår nästan inget av de finare jordarterna, endast några enstaka block har trotsat vågornas omilda behandling. Längre ner på sluttningarna ligger svallad morän och sedan allt finare jordarter ju längre ned man kommer. I dalgångarna har det fina materialet samlats i form av glacial lera och omlagrad postglacial lera. På hållmarkerna i områdets västra delar finns små myrar av mossekaraktär där torvjordarter påträffas. Torvjordarter påträffas även på den så kallade Orrmossen som når in i reservatets norsöstliga del, samt i Ältaåns dalgång.

Nuvarande markanvändning

Skogsskötsel

Sedan 1939, då Stockholm köpte marken av Fastighetsbolaget Nacka, har den huvudsakliga markanvändningen varit inriktad på friluftsliv och naturvistelse. Kommersiellt skogsbruk har bedrivits under 1900-talet, och skogen har sedan Stockholm köpte området förvaltats av fastighetskontoret i Stockholm. Innan dess var skogen säkerligen påverkad av att man tog ved för husbehov, samt av områdets industriella verksamheter.

En skogsbruksplan upprättades och omarbetades sedan under mitten av 1990-talet. Med hänsyn till friluftslivet i området har hyggesytorna begränsats och de stora öppna ytorna undantagits från granplantering. I stora delar av reservatet är dock skogen ung och svårtillgänglig, och gamla träd saknas i stor utsträckning. Under 1940-talet och fram till 1980-talet, planterades gran i området, till viss del på mindre ytor av gammal åkermark och på platser som förut varit lövdominerade. Exempel på områden är mellan Hellasgården och Söderbysjöns södra strand, väster om Dammtopssjön, mm. Nuvarande skogsbruksplan är FSC märkt (Forest Stewardship Council). Detta innebär att man tar en högre grad naturvårdshänsyn än i konventionellt skogsbruk. Målet har varit att bedriva ett lönsamt skogsbruk med naturvårdshänsyn. De senaste 15 åren har endast begränsade skogsåtgärder utförts.

Jakt

I samband med skogsförvaltningen har det även bedrivits viltvårdande jakt med hund i området, främst på klövvilt. Jakten har varit begränsad till en mindre avskjutning av rådjur, bl a av sådana individer som bedömts utföra en trafikfara. Idag utförs jakten av Stockholms skadedjursgrupp.

Jordbruk

Inget jordbruk bedrivs idag inom reservatet och har inte så gjorts sedan 2:a världskriget. Flera av de öppna gräsmarkerna har dock hållits öppna genom slåtter där höet under en tid såldes. Mindre marker färbetades kring Söderby under mitten på 1900-talet i samband med friluftsanläggningens aktiviteter..

Friluftaktiviteter

Organiserade friluft- och sportaktiviteter har bedrivits i området sedan 1940-talet då Hellasgården vid Källtorpssjön och Hammarby IF's friluftsgård vid Söderbysjön grundades. Under tidigt 1950-tal utvecklades även en golfklubb i närheten av den dåvarande Hammarbystugan, vilken brann ned på 1960-talet. Idag består golfbanan av en 9-hålsbana. Idag finns förutom Hellasgården ett mindre antal klubbhus för orientering, fiske, skidåkning, mm i området, främst längs Ältavägen. Se vidare under "Friluftsliv", samt karta bilaga 1.

Verksamheter och anläggningar

För verksamheter inom reservatet se karta bilaga 1, samt beskrivningar under avsnitt om friluftsliv.

I övrigt har muddring och vegetationsrensning av Ältasjöns utlopp (Ältaån) utförts i samarbete mellan Stockholm vatten och Nacka kommun för att bibehålla flödet mellan Ältasjön och Järlasjön. Detta skedde senast 1995 och 1997.

Idrottsförvaltningen i Stockholms stad har satt ut fisk och signalkräfter i reservatets sjöar i samarbete med områdets fiskevårdsföreningar.

Vegetation

Nacka gård naturreservat är en del av Stockholmsområdets sprickdalslandskap, vilket kännetecknas av bergsryggar kantade av morän, och dalgångar fyllda med finare material. Denna naturgeografiska region benämns allmänt "Svealands sprickdalsterräng med lerdalsslätter och sjöbäcken".

Vegetationszonen i Stockholmsområdet tillhör en region med namnet "ekgranskogsregionen", eller "boreo-nemorala zonen" som den också kallas. Som antyds av namnen gör klimat och andra faktorer att såväl barrträd som lövträd har förutsättningar att växa och frodas i området.

Vegetationen domineras av hällmarkstallskog på de högre partierna, barrdominerad blandskog på marker med tunt jordtäckte, samt ek och hasseldominerad ädellövskog på rikare marker i de lägre liggande delarna av sprickdalarna. Alsumpskog växer längs stranden ned mot Sicklasjön, vid Dammtorpssjöns norra strand, samt i mindre utsträckning vid Ältasjön. Utmed Ältaån finns öppnare myrmarker omväxlande med blandad fuktlövskog med stora inslag av björk och vide. I områdets västra och centrala delar finns blötare myrpartier, bevuxna med såväl barr- som lövträd. Det finns även gräsmarker i form av mindre före detta inägor och åkrar insprängda i dalgångar med näringsrika jordarter. I delar är området relativt förbuskat och bitvis finns det mycket täta partier dominerat av triviala lövträd som asp och björk. Öster om Källtorpssjön finns ett brandfält, en så kallad lövbränna, som eldhärjades 1999.

Området har under lång tid påverkats av skogsbruk, de senaste femton åren dock i begränsad omfattning. Naturhänsyn har tagits på marker med så kallade nyckelbiotoper, i ädellövskog, branter, sumpskog, enstaka barrskogspartier med äldre träd, mm. Många av barrskogspartierna består dock av ganska unga och täta skogar med förhållandevis begränsat naturvärde och upplevelsevärde, och på flera ställen finns mindre hyggen och granplanteringar.

Beskrivning av områdets naturtyper

Naturtyperna finns markerade på biotopkarta över naturtyper i bilaga 3.

Området har flygbildtolkats och fältkarterats med avseende på att dela in området i olika naturtyper (biotoper). En naturtyp/biotop är ett ekologiskt homogent område med ett karaktäristiskt artsamhälle; flora och fauna. En karta har upprättats där naturtyperna inom Nacka kommun grundas på ovan nämnda fältkartering. Naturtyperna har klassats och i huvudsak beskrivits i enlighet med Stockholm stads biotopkarta. Denna karta har tagits fram av Naturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet i samarbete med Stockholms stads Stadsbyggnadskontor och Miljöförvaltning.

Ädellövskog

Allmän beskrivning

Ädellövskog utgör en sluten lövskog av mycket varierande utseende. Den känns främst igen på de "ädla lövträden" t ex ek, alm, ask, lönn och lind. I reservatet förekommer ovanligt mycket lind för att vara i Stockholmsområdet. I denna mycket artrika miljö förekommer även andra trädslag som t ex björk, hägg, rönn och sälg. Buskskiktet är välutvecklat med arter som hassel och skogstry, och örtrikedomen på marken är stor. Särskilt påfallande är den rika vårfloran. Markerna där ädellövskogen förekommer i reservatet är lika varierade som utseendet på skogen. Oftast ligger skogen i dalgångar och sluttningar på lermark som har gynnsamma klimatiska förhållanden, t ex vid Hellasgården. Ädellövskog återfinns även i branter mellan Ulvsjön och Söderbysjön, samt norr om Ältasjön.

Naturtypen är en sällsynt miljö i Sverige, ofta med mycket stora naturvetenskapliga värden. Vidare finns också ofta stora kulturella, sociala och estetiska värden i en ädellövskog. Många människor fascinerar av artrikedomen och grönskan. Liksom i de flesta andra skogstyper ökar förutsättningarna för höga naturvärden i takt med skogens ålder. Miljön är ofta rik på gamla ädellövträd som är en rest av ett tidigare odlingslandskap. Särskilt värdefulla träd för biologisk mångfald är ädla lövträd som är ihåliga och som har ett sågspånsliknande nedbrytningsmaterial, s.k. mulm inuti.

Det finns ett otal skyddsvärda och ovanliga arter, varav många är hotade, i denna mycket artrika och varierade naturtyp. Skyddsvärda växter och indikatorarter för värdefull miljö i reservatets ädellövskogar är bland annat vätteros, nästrot, vårärt, sårläka m.fl. Vidare finns en rad mossor, lavar och svampar knutna till miljöer med ädla lövträd. Fåglar som påträffas i miljön är bland andra skogsduva, steglits, stenknäck, kattuggla, näktergal och gröngöling. Många är beroende av träden hålor för sin häckning. Snäckor, grod- och kräldjur är andra djurgrupper som trivs bland död ved och nedfallna blad med högt pH-värde. I reservatet finns t ex ett av Stockholmsområdets kärnområden för hasselnok. Även fladdermöss gynnas av gamla ädellövträd.

Ekhagar

Ädellövskogen är alltid starkt påverkad av människan och har i de flesta fall tidigare utnyttjats för slätter och bete och utgörs i mellersta Sverige ofta av igenväxta ängar eller hagmarker. Vissa igenvuxna hagmarksmiljöer, exempelvis ekhagar, misstas därför ofta för ädellövskogar. I reservatet är flera av dagens ädellövskogsmiljöer just f d ekhagar, t ex runt Hellasgården och vid Klisättra norr om Ältasjön.

Lämnas en f.d. ekhage tillräckligt länge utan hävd så utvecklas ofta värden kopplade till en mer sluten lundmiljö. Samtidigt går värden kopplade till öppna ekmiljöer förlorade. Även i andra ädellövskogsmiljöer kan spår av tidigare lövängsbruk vara så starkt att dessa värden överväger och miljöns biologiska mångfald gynnas av att skogen öppnas upp. Det är viktigt att förstå att denna typ av miljöer inte skall skötas som skog utan som hagmark för att naturvärdena skall upprätthållas och gynnas (se vidare kapitel om skötsel).

Övrig lövskog

De naturtyper som klassats som övrig lövskog omfattar såväl triviallövskog som blandlövskog med ädellöv och triviallöv. Flera av de partier som förts till klassen innehåller ganska påtagliga inslag av ädla lövträd och hassel då de utgör ekhagar med glest stående ekar som vuxit igen med asp och björk, t ex väster om Hellasgården. Värden kopplade till dessa områden sammanfaller i mångt och mycket med de värden som beskrivits ovan. Fältskiktets sammansättning beror på markens fuktighet och näringstillgång. Såväl gräsdominerade marker, som marker med örtvegetation förekommer. På flera ställen kan man se en viss betespåverkan med arter som vårbrodd, liten blåklocka, lundkovall, gulmåra, m fl.

Till övrig lövskog förs också områden där asp dominerar i trädskiktet, främst i de områden som omgärdar de öppna gräsmarkerna, samt i mindre partier insprängda i blandskogen. Det finns också inslag av al, sälg och björk bland asparna. De rena triviallövskogarna upptar begränsade delar av reservatet, ofta på något mer näringsfattig marker än den rena ädellövskogen. Brandfältet öster i Källtorpssjön innehåller dock en hel del triviala lövträd. Generellt består skogen av ungträd. Det finns endast ett fåtal exemplar av träd som är större och äldre, och vilka skulle kunna hysa värden som boträd för t ex hackspettar eller som substrat för lavar.

Blandskog

Till denna kategori förs en mycket heterogen skog, såväl åldersmässigt som artmässigt. Den återfinns på lägre liggande marker med något tjockare jordtäcke mellan hållmarkspartierna i områdets västra och norra delar, samt i söder. På många håll är blandskogen påverkad av skogsbruk, trots att inge större avverkningar utförts under de senaste femton åren. Stora områden utgörs av täta örjda ungskogspartier dominerat av tall och asp, samt på sina håll även björk. Det finns ett fåtal granar vilka uppnått en mogen ålder. Äldre tallar är det något mer gott om över hela området, vissa med en ålder på uppskattningsvis 150 år. Det finns även enstaka större björkar och aspar, samt någon ek.

Lämnas miljön utan skötsel tilläckligt länge övergår den vanligtvis vartefter i granskog.

Blandskogarna kan såväl vara örtrika som domineras av gräs. De örtrika skogarna förekommer oftast i låglänta områden med finkorniga jordar med god vattentillgång, t ex öster om Ältaån i söder. De artrika fältskiktet i de lundartade örtrika skogarna kan innehålla ovanliga växtarter som också fungerar som indikatorer för skyddsvärd skog. Bland skyddsvärda fåglar i de gamla blandskogarna märks duvhök, ormvråk, spillkråka, gröngöling och morkulla.

Gräsrika blandskogar förekommer oftast i låglänta moränmarker, t ex öster om Björkhagen och uppe vid Sicklasjön. Piprör dominerar ofta. I marker som tidigare betats kan man finna ett fåtal betes- och slåtterarter. Vanligtvis förekommer även en del blåbärs- och lingonris i vegetationen.

Hällmarkstallskog

Hällmarkstallskog är mycket vanlig i hela reservatsområdet. Skogen är gles och öppen och domineras av lågvuxna tallar, vilka kan vara mycket gamla i vissa fall och ha högt naturvärde. Ibland förekommer ett visst inslag av lövträd, t ex björk och ek.

Naturtypen brukar klassas som impediment ur skogsbrukssynpunkt eftersom den förekommer på hällmarker med tunt eller obefintligt jordlager där den skogliga tillväxten är långsam. Anmärkningsvärt är att stora delar av hällmarkstallskogarna är påverkade av in i sen tid utförda avverkningar, särskilt i områdets västra del. Markvegetationen utgörs av en mosaik av öppna hållar, risvegetation och små fattigkärr. Dessa små fuktområden är alltmer ovanliga i stockholmstrakten och ger livsrum åt många ovanliga arter. På hällmarkerna finns på flera håll inom reservatet gammal orörd skog, något som annars är mycket ovanligt i närheten av mänsklig bebyggelse. Detta ger hällmarkerna höga naturvetenskapliga värden, främst i form av skyddsvärd fauna som är knuten till gamla träd. Skogstypen hyser också estetiska (ofta fin utsikt, vacker öppen skog), sociala (strövvänlig skog) och pedagogiska (studier av berggrunden) värden. Ofta har hällmarksskogarna använts för husbehovsuttag av timmer i äldre tider.

Skyddsvärd fågelfauna är t ex, dubbeltrast, trädlärka, spillkråka, samt fåglar som behöver vidkroniga träd för sina bon, t ex rovfåglar som fiskgjuse och kråkfåglar. Hällmarkstallskogen hyser också många arter vedlevande insekter. T ex är en rad praktbaggearter och andra skalbaggar knutna till solbelysta gamla tallar. Den biologiska mångfalden är känslig för avverkningar av de gamla träden.

Övrig barrskog

Grandominerad barrskog (Blåbärsgranskog) är den vanligaste skogstypen i Sverige men är ganska ovanlig i Stockholmsområdet. I reservatet återfinns naturtypen mosaikartat utspridd nedanför hällmarkstallskogen. Denna produktiva barrskogstyp förekommer på friska moränjordar. Gran dominerar trädskiktet, ofta med inslag av tall. Ofta, framförallt i naturligt föryngrade skogar, finns även lövinslag i form av björk, rönn och ek. I markvegetationen

växer ris och mossor, samt enstaka örter och gräs. I stort sett alla granskogar i Nacka och Stockholm var betade under bondesamhällets tid.

Värdefulla djur- och växtgrupper i äldre skogar är rovfåglar, hackspettar och ugglor, samt i rödlistade svampar, mossor, lavar och insekter knutna till död stående eller liggande ved.

De stora värdena i denna mycket vanliga naturtyp finns i skogsområden som hyser gammal skog som är naturligt föryngrad. Ett sådant område finns i reservatets södra del, öster om Söderbysjön. Här finns stora naturvetenskapliga värden i form av en lång rad sällsynta djur och växter som är knutna till gammelskogen som miljö. Medelålders till gammal barrskog hyser också stora sociala värden (vår vanligaste ströv-, bär- och svampplockningsskog).

Värdefulla småmiljöer i barrskogar är bl a gamla träd och högstubbar (för fladdermöss, hållevande fåglar, insekter, lavar), döda träd och vindfällen (för svampar, lavar, mossor, insekter), samt inslag av gamla lövträd av asp, sälg och ek (för hackspettar, lavar, insekter, mossor).

Brandfält

I reservatets östra del, söder om Orrmossen, finns ett brandhärjat område. Området brann 1999 och biotopen växlar mellan hållmarker, talldominerad blandbarrskog med inslag av sumpskog. Uppslaget av triviala lövträd som asp och björk gör också att det ofta kallas en lövbränna. Området är klassat som nyckelbiotop och där finns rikligt med liggande och stående död ved. På sikt kan asparna utvecklas till värdefulla träd för hackspettar, vedinsekter, lavar och mossor. I urskogen skedde föryngring av trädbeståndet just ofta genom eld som var en faktor av avgörande betydelse för skogarnas dynamik. Brandfält är ovanliga i dagens Sverige, och många sällsynta och hotade djur och växter är knutna till denna skyddsvärda biotop.

Hygge, plantskog

Under 1940-talet och fram till slutet av 1980-talet planterades en viss mängd gran i området, till viss del på mindre ytor av gammal åkermark och på platser som förut varit lövdominerade. Exempel på områden är mellan Hellasgården och Söderbysjöns södra strand, väster om Dammtorpssjön, m.fl.

Sumpskog, löv- eller barrdominerad

I denna klass återfinns sumpskogar i skogsmark med högt grundvattenstånd, och strandskogar längs sjöar och vattendrag. Sumpskogarna kan vara antingen löv- eller barrdominerade och markeras med varsin färg på biotopkartan.

Lövdominerad sumpskog

Lövdominerad sumpskog består av fuktiga partier med till största delen ungskog av al, asp, björk och sälg, mosaikartat utspridda uppe i skogsmarkerna i områdets centrala och västra delar. I buskskiktet finns inslag av gråsälg, samt unga plantor av björk, al och asp. Fältskiktet domineras av vitmossor. Dessa fuktområden är viktiga lokaler för uttorkningskänsliga växt- och djurarter.

En form av lövsumpskog är alkärr som förekommer i terrängsvackor med högt grundvattenstånd, i näringsrik miljö. Oftast förekommer kärrtorvbildning och mer eller mindre stillastående vatten. Klubbalen är det vanligaste trädslaget men även enstaka björkar och granar kan förekomma. Träden står ibland på tydliga rotsocklar, vilket tyder på att sumpskogen har lång kontinuitet på platsen. Socklarna utgör ofta viktiga småbiotoper för smådjur, mossor och lavar. Värdefulla lövsumpskogar finner man bland annat nordost om Björkhagen.

Även små skogskärr utgör mycket värdefulla miljöer för viltet. Älg och rådjur är vanliga. Fågellivet är ofta rikt och hackspettar, skogssnäppa, och entita är vanliga arter. Även järpe kan förekomma. Många av arterna gynnas av den varierade och artrika markvegetationen.

Strandskog

Strandskogen är en speciell typ av lövsumpskog, som dessutom är ovanlig i Stockholmstrakten. I området finns strandskog främst längs med Sicklasjön och Ältasjön. Klubbalen som är det dominerade trädslaget i den strandnära sumpskogen kan leva på mycket våt mark tack vare sin förmåga att bilda rotsocklar. Rotsocklarna utgör artrika småbiotoper. Sumpskog är ofta flerskiktad och olikåldrig, med förekomst av död ved och högstubbar med murken lövved. Den har ofta stora naturvetenskapliga värden genom en varierad miljö med ett stort antal arter och en skyddsvärd flora och fauna. Naturvärdena förhöjs med graden av orördhet och flertalet växt- och djurarter i sumpskogen gynnas av konstanta förhållanden. Många arter är knutna till gamla ihåliga alar som livsmiljö. Död ved är viktigt för vedinsekter och fåglar, t ex hackspettar. En rik lövförna gynnar snäckor och andra smådjur, samt grod- och kräldjur.

Barrdominerad sumpskog

Barrdominerad sumpskog med framförallt tall förekommer ofta på näringsfattigare marker än alkärret, samt i utkanten (laggen) av myrar. Liksom lövdominerade sumpskogar är även barrsumpskogar ovanliga i Stockholm då de flesta av dessa miljöer är utdikade. Detta gäller även barrsumpskogarna i reservatet. På näringsfattig mark är ofta odon, skvattram, kråklöver och skogsfräken vanliga. Vitmossor och björnmossa bildar ett tjockt och ofta heltäckande bottenkikt. I övrigt liknande värden som för lövdominerad sumpskog. Barrdominerad sumpskog återfinns främst i reservatets centrala och östra delar.

Trädklädd myr, löv eller barrdominerad

Myrar är ett samlingsnamn för mosse och kärr. Myrar förekommer på fuktiga lokaler med högt och normalt stillastående vatten. Övergången mellan klasserna sumpskog och trädklädd myr är ofta flytande men myrar har vanligtvis högre grundvattenstånd och glesare trädskikt.

Skogsbevuxna kärr och myrar utgör ingen homogen grupp utan varierar mycket till utseende både vad gäller träd-, busk- och markvegetation. Gran-, tall- och björkkärr de vanligaste, men även ett visst inslag av al kan förekomma på näringsrikare marker. Jordarten utgörs av torv. Sumpskogar är ovanliga i

Stockholmstrakten då de flesta av dessa miljöer är utdikade. Detta gäller även myrarna i reservatet.

Markväxtligheten på mossar och fattigkärr domineras av olika vitmossor, skvattram, tranbär, tuvull och hjortron. Den största barrdominerade trädklädda myren i reservatet ligger väster om Söderbysjön. Tall är det dominerande trädslaget, och som närmast samtliga våtmarker i området är också denna påverkad av dikning. Insprängt i övriga skogsmarker i Nacka gård naturreservat finns främst små blöta fattigkärrspartier.

Löv- respektive barrdominerad myr har markerats med olika färger på biotopkartan.

Öppen myr

Öppen myr bildas med högre vattenstånd och består vanligtvis av blötare partier (höljor) och mer upphöjda delar (tuvor och strängar). Till klassen öppen myr förs främst den del av Orrmossen som ligger i kanten av reservatets östra del (främst utanför gränsen). Detta är en av Stockholmsområdets större sammanhängande mossekomplex och klassas som svagt välvd mosse med vissa naturvärden i Länsstyrelsens våtmarksinventering. Det finns även små öppna myrar av mossekaraktär öster om Bagarmossen. Markväxtligheten på öppna mossar domineras av olika vitmossor, skvattram, tranbär, tuvull och hjortron.

Vidare räknas delar av våtmarkerna kring Ältaån som öppen myr, ett så kallat topogent kärr. Även denna klassas i våtmarksinventeringen ha vissa naturvärden och består av mjukmatte- och fastmattekär med starr, gräs och vassvegetation.

Gräsmark torr, frisk, fuktig

Ängs- och hagmarker med artrik flora finns idag endast kvar på några små fragmenterade hagmarkspartier. Ingen av dessa området är idag hävdade med bete eller slåtter och floran hotas på sikt av igenväxning.

Områden med torra-friska artrika gräsmarker med höga värden knutna till flora och fauna förekommer utspritt i reservatet, t ex vid Hellasgården och vid Björkhagens golfklubb. Små värdefulla områden med artrik gräsmark finns också vid Klisätra ängar norr om Ältasjön. Detta är gräsmarker som tidigare betats eller slåtrats, och som ännu inte förlorat sina värden genom att de plöjts upp till åker eller helt vuxit igen.

I områdets artrika gräsmarker hittar man arter som knägräs, darrgräs, ängshavre, ängsfryle, brudbröd, jungfrulin och backnejlika. Fjärilarna sandgräsfjäril, tåtelsmyg och kamgräsfjäril har bl a påträffats.

Vissa av dessa partier är planterade med gran, t ex tidigare inägor vid Dammtorp, söder om Ältavägen, samt öster om Hästhagen i norr.

Halvöppen mark (ekhagar, bryn, mm)

Ekhagar

De flesta av områdets tidigare hävdade ekhagar, främst kring Hellasgården och vid Klisätra (norr om Ältasjön, har idag karaktären av ädellövskog på grund av igenväxning. Halvöppen mark i området i form av öppna ekhagar är därför ovanlig och återfinns främst i reservatets södra och västra delar. Naturvärdet hos dessa finns beskrivet under ädellövskog, men är främst kopplat till äldre, solbelysta ekar. Sådana ekar hittar man idag egentligen bara utspridda i kanten på ädellövskogen.

Dagens igenväxande ekhagar utgörs dels av marker som varit betade i äldre tider, dels marker som var slåttermark. Såväl betesmarker som slåttermarker har av allt att döma haft en betydligt glesare struktur än det utseende vi möter i dagens bestånd av stora ekar.

De allra flesta av de över 1400 organismer som i Sverige förekommer på ek är ljusälskande eller värmekrävande, och undersökningar har visat att artantalet minskar kraftigt när beskuggningen ökar. Mest drastiskt påverkas lavfloran och insektsfaunan när ekarna står beskuggade av barrträd som innebär att eken skuggas hela året.

Det stora antalet rödlistade arter som är knutna till ek och som återfunnits inom naturreservatet är i sig själva ett viktigt indicium för att det genom tiderna har funnits gott om fristående eller glest stående, ordentligt solbelysta ekar inom området. En mycket stor andel av de rödlistade arterna som återfunnits inom området och som är knutna till eken är nämligen sådana arter som kräver god ljustillgång eller ett varmt lokalklimat i ekstammarna.

Bryn

Brynmiljöer återfinns i kanten mot områdets öppna marker, och är värdefulla övergångszoner. Särskilt värdefulla är bryn som är flerskiktade, med stort inslag av äldre lövträd, samt bärande träd och buskar som slånbar, hagtorn, nyponrosor m.fl. I brynen kan även rester av artrik flora finnas kvar.

Odlingsmark

Reservatets småskurna och kuperade terräng har begränsat åkeryornas storlek, varför slåtter och skogsbyte troligen varit mycket viktigt för områdets människor. I lägre liggande terräng finns dock ett antal åkerytor, med anor från 1700-talet eller tidigare.

De lite större öppna områdena i reservatet är alla forna inägor och har tidigare brukats som åkermark. Idag domineras vegetationen av triviala gräs som ängskavle, hundäxing, knylhavre. På friska marker växer tistlar. På enstaka håll finns en något mer intressant flora med liten blåklocka, kärringtand, gråfibbla, rödklint och brudbröd. Artrikare partier återfinns ofta i kanterna på de öppna markerna.

Kring flera av gräsmarkerna håller asp, slån och delvis al på att vandra in och förbuska de öppna ytorna.

Vattendrag och bäckmiljöer

Reservatsområdet genomkorsas av ett mindre antal vattendrag och bäckar med varierande storlek och vattenföring beroende på årstid.

Ältaån rinner från Ältasjön till Söderbysjön. Detta är ett lugnflytande vattendrag som rinner genom myrmarker och lövdominerad sumpskog. Vattenvegetationen är frodig med nateväxter och slingor, samt vattenaloe. Båver patrullerar ån och kapar ett och annat lövträd längs ån.

Den största bäcken är Nackabäcken mellan Dammtorpssjön och Järlasjön.

Nackabäcken är en av få forsande vatten i stockholmstrakten, med en fallhöjd på 18 meter över en sträcka på 500 meter. Nackabäcken är en säker övervintringslokal för ett antal strömstarar varje år, tack vara att det strömmande vattnet hålls öppet. Bäckmiljön hyser en artrik smådjursfauna som kräver syrerikt och svalt strömmande vatten. Stockholms universitet har under många år bedrivit fältstudier av bäckens fauna. Miljön längs bäcken utgörs av en nyckelbiotop på grund av den fuktiga och stabila miljön, samt rik förekomst på skrymslen bland block och stenar.

Förutom dessa lite större vattendrag genomkorsas området av en rad mindre bäckar med varierande vattenföring under året. Flera av dessa rinner genom områden som är klassade som nyckelbiotoper av Skogsvårdsstyrelsen.

Sjöar

Reservatsområdet hyser sju sjöar vilka delvis eller helt och hållet ligger i reservatsområdet. Samtliga dessa sjöar utgör viktiga nav i områdets förutsättningar för biologisk mångfald, samt för upplevelsevärden och friluftsliv. Från söder till norr finns sjöarna Ältasjön, Söderbysjön, Ulvsjön, Dammtorpssjön, Källtorpssjön, Järlasjön och Sicklasjön. Sjöarna finns närmare beskrivna i bilaga 6.

Vassområde

Större vassområden finns framförallt i Dammtorpssjön och Ältasjön .. Mindre vassområden påträffas även i Källtorpssjön, Söderbysjön, Järlasjön och Ulvsjön.

Flytbladsvegetation

Rikligt med flytbladsvegetation påträffas främst i de näringsrika vatten i Dammtorpssjön, Ältaån, Ältasjön och Sicklasjön. Flytbladsväxter finns även i vikar i Källtorpssjön, Söderbysjön och Järlasjön, samt i begränsad omfattning i Ulvsjön.

Dammtorpssjön finns med i länsstyrelsens våtmarksinventering som vegetationsrikt vatten med högt naturvärde.

Fauna

Däggdjur

Rådjur, fälthare och skogshare finns alla i området, troligen med ganska starka stammar. Älg påträffas regelbundet på flera ställen i området, bl.a. så långt västerut som invid Sicklasjön strax väster om Lilla Sicklagården. Detta visar tydligt att kilstrukturen fungerar och ger området ett tillflöde av störningskänsliga och arealkrävande djurarter. Bäver finns i Järlasjön, Källtorpssjön och Ältaåns vattensystem.

Räv och mård har påträffats i området, t ex hittades en mård överkörd på Hammarbyvägen sommaren 1997. I en fladdermusinventering gjord på uppdrag av Stockholms miljöförvaltning 1997 påträffades arterna stor fladdermus, gråskimlig fladdermus, nordisk fladdermus, vattenfladdermus och mustasch/brandts fladdermus (osäkert vilken av de två arterna det rörde sig om) vid vattnet över Sickla sjö. Stor fladdermus, gråskimlig- och mustaschfladdermus är upptagna som regionalt skyddsvärda av miljöförvaltningen.

Fågel

Den rika tillgången på en mängd olika naturtyper och substrat, som till exempel död lövträdsved, gör reservatsområdet värdefullt för en rad olika fågelarter. Som en tydlig indikation på detta kan man hitta fyra av Sveriges arter hackspettar i området, nämligen större hackspett, gröngöling, spillkråka och mindre hackspett. Den rödlistade mindre hackspetten finns troligen med flera par i området. Bl a har fåglar observerats längs Ältaån och i fuktlövskogen längs Sicklasjöns strand. I ek-hasselområden, t ex vid Hellasgården och vid Ältasjöns norra, finns skogsduva, en art som vill ha stora arealer och ljusöppna ekområden med tillgång till hålekar för att trivas. En annan art knuten till området ädellövskog är stenknäck.

Duvhök (troligen minst två par) häckar i de centrala och sydvästra delarna av reservatet. Arten är beroende av ostördhet och större sammanhängande skogsområden. Även ormvråk och sparvhök häckar i området. Andra skogsarter som observerats i området är trädlärka och dubbeltrast, samt för staden ovanliga arter som barrskogsmesarna tofsmes och talltita. De sistnämnda är båda tämligen allmänna i området.

Sjöarna hyser flera skyddsvärda arter, bland annat tillhör storlom och fisktärna häckfåglarna i Källtorpssjön och Ältasjön. I Sicklasjön har fiskgjuse och häger setts fiska. Ingen av dem häckar inom området, men båda är regelbundna besökare. Mer vanliga arter som häckar i området är sothöna, gräsand och skäggdopping

Av fåglarna i naturreservatet är tre arter rödlistade (se definition nedan). Dessa fågelarter förekommer som regelbundet häckande, eller som troligen häckande i området, nämligen silltrut, mindre hackspett och skogsduva. Två fågelarter, brunand och svarthakedopping har försvunnit som häckfåglar under senare tid.

Den starkt hotade silltruten som finns i en koloni med ca 10 par i östra delen av Källtorpssjön. Häckningsframgången hotas av att badgäster simmar ut till häckningsjön. Svarthakedoppingen som förr häckade i Dammtorpssjön har försvunnit, troligen på grund av igenväxning. Brunanden som förr häckade vid Ältasjön har slutat häcka här då strandängarna numera fullständigt vuxit igen på grund av brist på hävd. På samma sätt har det gått för andra fågelarter som finns i området på 1970-talet, till exempel enkelbeckasin, tofsvipa, smådopping, mfl.

Grod- och kräldjur

Samtliga Stockholmsområdets groddjur förekommer i området. Av dessa är arten större vattensalamander ovanlig och rödlistad. Denna art är påträffad i Ältaåns myrmarker och sumpskogar, strax söder om Söderbysjön, under 1990-talet.

Utmed hela stranden i alsumpskogen invid Sickla sjö, samt i flera av skogspartierna nära bäckarna och andra våta miljöer, påträffades under en inventering 1997 unga exemplar av padda i påfallande stort antal. Området är således mycket viktigt för artens fortplantning. Åkergroda påträffades spridd i mindre våtmarker inom hela området. Även övriga sjöar och vattendrag i reservatet, såsom Ältasjön och Dammtorpssjön är naturligtvis mycket viktiga groddjursmiljöer.

Skogsödlan, kopparödlan, snok och huggorm är rapporterade från området. Även den betydligt mer ovanliga och rödlistade arten hasselsnok finns i reservatet och har här ett av sina kärnområden i Stockholmsområdet.

Lägre fauna

Någon systematisk inventering av lägre fauna har inte skett inom ramen för denna biotopkartering. De flesta skyddsvärda arterna är knutna till gammal ek, asp och al, samt till blomsterrika gräsmarker.

Rödlistade och andra skyddsvärda arter

Kring 14 st. rödlistade växt- och djurarter är påträffade inom naturreservatet. Detaljerade inventeringar av djur och växter saknas dock, utan flertalet förekomster är kända från de mycket översiktliga fältstudier som gjordes i samband med denna skötselplan 2003. En av arterna är starkt hotade, d.v.s. hotkategori EN (en skalbagge). Nio av arterna tillhör hotkategorin sårbara arter, VU, däribland flera fågelarter, kräldjur, vedsvampar och insekter. Fyra av arterna tillhör hotkategorin NT, missgynnade arter, varav de flesta är vedsvampar och någon en kärlväxt.

Drygt hälften av områdets rödlistade arter förekommer i hävdpräglade kulturlandskapsmiljöer. Området kring Hellasgården, kring Ulvsjön och vid Klisättra vid Ältasjöns norra strand, utgör så kallad "hotspots". Bland dessa märks bland annat den starkt hotade smalvingade blomlocken som vid Hellasgården har en av sina få fasta förekomster i landet. Arten är beroende av en kombination av gamla hålträdd och blomsterrika ängsmarker.

Särskilt värdefulla naturområden

Särskilt värdefulla naturområden finns beskrivna och markerade på tillhörande karta, bilaga 2. Detta är en sammanställning av områden som bedöms vara av särskilt intresse för naturvård, och vilka därför bör uppmärksammas och prioriteras i skötseln. De områden som ingår är dels sådana som påträffats under fältarbetet, dels en sammanställning från befintliga källor:

- Områden där det under fältarbete påträffats rödlistade arter eller signalarter. Någon detaljerad inventering har dock inte skett.
- Nyckelbiotoper från Skogsvårdsstyrelsens inventering av området 1997, samt hänsynsområden enligt befintlig skogsbruksplan.
- Ekologiskt särskilt känsliga områden enligt Nacka kommuns översiktsplan 2002.
- Natura 2000 objekt enligt Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Områden klassade i Länsstyrelsens våtmarksinventering från 1997.
- Områden klassade i Länsstyrelsens naturkatalog från 1996, remissutgåva.

Identifierade områden består till stor utsträckning av ädellövskogsmiljöer kring Hellasgården och Klisätra norr om Ältasjön. I dessa områden ingår även tidigare ekhagar och hassellundar, små partier artrika gräsmarker, samt brynmiljöer ut mot det tidigare odlingslandskapet. Naturvärdena är främst kopplade till fristående, gamla ihåliga ekar och andra ädla lövträd, hävdgynnad flora, samt värden för insekter, fåglar, fladdermöss, med flera, grupper. Som tidigare nämnts är det dessa hävdgynnade miljöer som hyser de flesta av områdets skyddsvärda och rödlistade arter. Till områden med särskilt höga naturvärden återfinns även flera nyckelbiotoper i barrskog. Till exempel ett barrskogsområde sydost om Söderbysjön där det är gott om gamla träd och död ved, samt ett brandfält nära Orrmossen öster om Källtorpssjön. Vidare ingår flera mindre våtmarker och myrar i skogsmark, samt samtliga sjöar och större vattendrag.

Förutom att vara av påtagligt värde för Stockholms och Nackas biologiska mångfald, så sammanfaller många av dessa värdefulla områden med platser som har stora upplevelsevärden, samt höga sociala och pedagogiska värden.

Natura 2000

Länsstyrelsen Stockholm har i länet föreslagit 227 områden till Natura 2000. Ett av dessa föreslagna områden ligger i reservatet, Dammtorpssjön-Söderbysjön. Inom området finns två objekt med olika naturtyper. Det största objektet omfattar sjösystemet Dammtorpssjön - Söderbysjön och tillhör naturtyp 3150, "naturligt eutrofa sjöar med nate- eller dybladsvegetation". Sjösystemet har skapats i samband med att Nackaån har dämats, med början på 1500-talet.

Dammtorpssjön-Söderbysjön har såväl en artrik fauna som flora, bl a beroende på ringa vattendjup och näringsrikedom.

Det finns även ett litet objekt av typen ”klippvegetation på silikatrika bergssluttningar”, naturtyp 8220. Objektet ligger som en liten del av det på kartan avgränsade Natura 2000 området.

EU's medlemsländer bygger för närvarande upp ett nätverk av värdefulla naturområden som är av särskilt intresse från naturvårdssynpunkt. Detta europeiska nätverk kallas Natura 2000. Syftet med nätverket är att värna om vissa naturtyper och arter (och deras livsmiljöer) som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. Natura 2000 har tillkommit med stöd av EG:s habitat- och fågeldirektiv. EG-direktiven är en form av EU-lagar som medlemsstaterna är skyldiga att införliva i det egna regelverket och tillämpa inom landet. Direktiven binder medlemsstaterna till ett visst mål, men ger de nationella myndigheterna rätt att välja hur målen skall uppnås.

Skapandet av Natura 2000 är en av EU:s viktigaste åtgärder för att bevara biologisk mångfald. På detta sätt vill EU bidra till förverkligandet av intentionerna i bl.a. Bernkonventionen och konventionen om biologisk mångfald. Sverige måste, liksom övriga medlemsländer, se till att nödvändiga bevarandeåtgärder vidtas i områdena så att de naturtyper och arter, som utgjort grund för utpekandet till Natura 2000 och upprätthålls i "gynnsam bevarandestatus". Detta innebär lite förenklat att "ängen ska förbli äng" och att "naturskogen ska fortsätta att vara naturskog" och att arterna skall fortleva i livskraftiga bestånd. Begreppet "gynnsam bevarandestatus" är närmare definierat i direktivet liksom i Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken (SFS 1998:1252). I Sverige kommer merparten av områdena (dock långt ifrån alla) på ett eller annat sätt att vara skyddade med stöd av miljöbalken. Det är en statlig skyldighet att skydda och vårda Natura 2000 områden.

Av de totalt över 170 olika naturtyper som nämns i habitatdirektivet förekommer ca 90 i Sverige, varav drygt 40 i Stockholms län.

Friluftsliv

Tillsammans med Erstavik i öster är området av riksintresse för friluftslivet i Stockholms län. I folkmun går ofta hela detta område under namnet "Nackareservatet". Studier visar på ca två miljoner besökare per år (Länsstyrelsen i Stockholms län 2001). Hit kommer människor för att njuta av naturen, motionera, för att finna lugn och ro och få frisk luft. Ambitionen med detta reservat är att det även i fortsättningen ska vara möjligt att röra sig över kommun- och ägogränser utan onödiga hinder och stigsystem, entrévägar, m.m. är anpassade för detta syfte. Hela området är i Nacka kommuns förslag till ny översiktsplan 2002 markerat som "strövområde" och "promenadområde". Förskolor, skolor och universitet använder området för naturstudier och positiva upplevelser.

Tillgänglighet och entrepunkter

Enligt statistik från 2003, är de mest använda entréerna till reservatet via Hellasgården, samt entrepunkter i Stockholms kommun som leder in i Nacka gård naturreservat: Kärrtorp vid Idrottsplatsen, Södra Bagarmossen längs vägen till Golfbanan, samt vid Björkhagen vid Markuskyrkan. Vid sidan av dessa huvudentréer finns ett antal något mindre frekvent använda entréer men som även dessa används flitigt, t ex via Hästhagen och Kolarängen, samt i Stockholm via Hammarby backen, Norra Bagarmossen från Sockenvägen, samt via Skarpnäck.

Det fungerar bra att ta sig till de flesta av dessa entréer med kollektivtrafik. Västerifrån ansluter tunnelbanans gröna linje till reservatet via stationerna Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen samt Skarpnäck. Från alla dessa stationer är det gångavstånd till reservatet. Till Hammarby sjöstad löper även snabbspårvägen med hållplatser vid Sickla. Med buss kan besökare ta sig rakt in i områdets centrala delar via hållplatserna längs med Ältavägen. Det finns även busshållplatser utmed Tyresövägen för anslutning söderifrån.

För bilburna finns möjligheter att ta sig in i reservatet såväl söderifrån via Tyresövägen med parkering söder om Ältasjön, som via Ältavägen söderifrån och norrifrån från Hammarby. Parkeringsmöjligheter för ett större antal bilar, finns vid Hellasgården, vid entrén i Björkhagen, samt vid Kärrtorps IP. Golfbanans medlemmar har en parkeringsplats längs vägen som går in från Ljusnevägen i Bagarmossen. Vissa av parkeringarna är avgiftsbelagda, medan andra inte är det.

Ett mycket stort antal besökare anländer till reservatet till fots eller till cykel, samt vintertid med skidor. Detta gäller främst närboende men också besökare från andra delar av Nacka och Stockholm. Utefter Ältavägen löper en cykelbana, och mellan Kolarängen och Skarpnäck finns ett cykelstråk markerat i Nackas översiktsplan 2002.

Vägar, stigar och stråk

Väl inne i reservatsområdet finns ett stort antal större och mindre stigar väl lämpade att ta sig fram på med cykel och till fots. Dessa redovisas i bilaga 1.

Bilaga 1b visar också den utveckling av spårsystemet som planeras av Stockholms stads Idrottsförvaltning och Nacka kommun. Vägar och stigar har på kartan markerats utifrån de fyra klasserna bilväg, större grusväg, större stig, mindre stig, samt elljusspår.

De två huvudsakliga stråken i nord-sydlig riktning går från Hellasgården söderut mot Ältasjön samt från begravningsplatsen vid Ältavägen ner mot Bagarmossen. I öst-västlig riktning är de huvudsakliga stråken mellan Björkhagen mot Dammtorp och norra delen av Ältavägen, samt från norra Bagarmossen via Söderbysjön till Hellasgården. I söder finns även ett väl frekventerat cykel- och gångstråk från Skarpnäck mot Kolarängen.

Inom det redovisade stigsystemet ryms ett större antal markerade motionsspår, vandrings- och cykelleder (dock ej enskilt utsatta på karta i denna rapport). Sörmlandsleden är en led som korsar reservatsområdet för att fortsätta åt sydost. Andra vandringsleder är Blå leden, Gröna leden, Källtorp runt och Björkhagsleden. Kring Hellasgården finns markerade motionsspår med längderna 1,2 km, 3,5 km (elljusspår), 5,6 km, 6km samt 8 och 10 km. I området finns ytterligare ett belyst motionsspår intill Kärrtorps IP (se karta bilaga 5). För reservatsområdets besökare finns goda möjligheter att även ta sig vidare österut i ett sammanhängande grönområde ända ut mot Erstavik och Östersjön, samt söderut mot Flaten. Området ut mot havet och Erstavik lämpar sig bra för cykelturer på mellan två och tre mils längd.

I dagsläget utgör inte vägbeläggning eller stiglutning några större hinder att som funktionshindrad ta sig med rullstol från Björkhagen och ned till Söderbysjön. Likaså går det att nå Söderbysjön från norra Bagarmossen på den gångväg som utgår från Sockenvägen. De vägbommar som finns kan dock utgöra ett hinder. Ett annat ställe som går att nyttja som rullstolsanvändare är stigen längs Källtorpssjön från Hellasgården mot badplatsen på sjöns nordvästra strand. Här är stigen dock smalare och beläggningen är bitvis mjuk.

Anordningar för friluftslivet, service, mm

Inom reservatsområdet finns idag ett mindre antal lokaler och platser som erbjuder service i form av omklädningsmöjligheter, café, kartförsäljning, mm.

Hellasgården är en välfrekventerad friluftsgård och konferensanläggning med bl a omklädning, dusch, bad, bastu, servering och möjlighet att hyra raststugor (se verksamhetsområde nr 9, bilaga 1). Anordningarna utnyttjas såväl av enskilda motionärer som skolklasser och konferensgäster. I Hellasgårdens närhet finns bollplaner och tennisbanor, samt fotbollsgolf.

Kärrtorps IP ligger strax utanför reservatet, men har omklädningsmöjligheter i begränsad omfattning.

Vid Söderbysjön finns toaletter (bajamajor) samt uthyrning av kanoter, om än något provisoriskt. Golfklubbens klubbstuga har servering sommartid, samt ombyte för medlemmar med dusch och toalett (se verksamhetsområde 11, bilaga 5). Servicen är i första hand till för golfklubben medlemmar men toaletter utnyttjas även av allmänheten.

Vid Källtorpssjöns norra strand finns en anordnad badplats som sköts av Nacka kommun. Badplatsen vid Söderbysjön sköts av en entreprenör på uppdrag av Idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Även vid Ältasjön finns

bad, men detta ligger utanför reservatsområdet. Utöver de anordnade badplatserna förekommer ”spontanbad” från flera av reservatsområdets klipphällar. Ulvsjön som ligger som gömd inne i skogsmiljöer har det kanske mest spektakulära spontanbadet.

I reservatsområdet finns idag inga anordnade grillplatser, däremot ett stort antal spontana grillplatser spridda över hela området. Framför allt finns dessa kring sjöarna och badplatserna men även inne i skogsområdena.

Aktiviteter

Området utnyttjas av ett stort antal föreningar, samt allmänheten i Stockholm och Nacka. Orienteringsklubbarna OK Ravinen, Hellas SoIK, Järla IF har klubbstugor/omklädningssmöjligheter i reservatsområdet. Utöver dessa klubbar utnyttjas området aktivt av bl a Älta IF och Skarpnäcks OL. Dessa klubbar anordnar veckoträningar samt ett fåtal större tävlingar varje år.

Björkhagen golfklubb har en niohålsbana väster om Söderbysjön. Klubben bildades 1958. År 1972 övergick golfklubben i kommunal regi och ändrade sitt namn till Björkhagens Golfklubb. Banan förblev i kommunal regi fram till år 1995, då den åter blev privat. Klubben har idag ca 1000 medlemmar, bl a sektioner för juniorer, seniorer, damer, och elit. Ca 20% är barn och ungdomar. Man har också ett flertal besökare (ca 3000) som kommer och spelar utan att vara medlemmar, s k greenfeegäster. Ibland anordnas temadagar för en bredare publik.

En gång om året äger Söderbyfesten rum i området kring sjöns södra strand. Söderbyfesten är en kultur- och musikfest vars inriktning är att stärka den lokala kulturen och känslan för den egna delen av Stockholm. Söderbyfesten arrangeras av Söderbygruppen inom Bagarmossens hembygds- och intresseförening, med stöd av bland andra Skarpnäcks stadsdelsnämnd.

Reservatsområdet, särskilt tillsammans med områden ut mot Erstavik, lämpar sig väl för mountainbikecykling, bland annat på grund av storleken på området och variationen i landskapet. Tre klubbar, Stockholm MTB Yeti, Bimbobikers och Nacka Bergscyklister har regelbundet träningar i området, dock inte några tävlingar. Även enskilda cyklister utnyttjar området.

För övrigt utnyttjar fiskeklubbar området sjöar för fiske, bland annat för gösfiske, regnbåge, karpmete, signalkräfter, mm. Enskede SFK har sin klubbstuga i norra delen av reservatsområdet utmed Ältavägen, där det även finns ett mindre kläckeri för lax. För fiske i området sjöar krävs fiskekort.

Bland de många andra organisationer som utnyttjar området finns bl a Friluftsrådet, Friskis och Sveltis och Scoutkåren, däribland Nacka Sjöscoutkår som har sin klubbstuga i norra delen av reservatsområdet.

Allmänheten promenerar och vandrar i området, joggar, rastar hundar, cyklar, åker skidor och skridskor, badar, fiskar samt åker båt och kanot. Många skolor och förskolor i reservatsområdets närhet, samt från övriga delar av Stockholm och Nacka, utnyttjar naturen i undervisningen och är flitiga besökare i reservatet.

Upplevelsevärden

Ett besök i reservatet bjuder besökarna på en mängd upplevelsevärden och möjlighet till rekreation. I områdets centrala delar ligger ett vattenstråk bestående av Dammtorpssjön och Söderbysjön, samt Källtorpssjön. Områden i anslutning till sjöarna kan sägas utgöra reservatets kärna. Här råder tystnad och som besökare kan man njuta av vackra utblickar över vattnet och de kala klippställarna, bad och fiske. Samtliga stränder i området utgör förstas källor till skönhetsupplevelser och stimulans, och längs flera av dessa finns promenadmöjligheter.

Öster om Söderbysjön och ner mot Ältasjön är upplevelsen av vildmark och skog särskilt starka. Dock påminner ljudet från bilar på avstånd och flygplan på inflygning till Bromma om närheten till staden. Mitt i detta urskogslignande området ligger en pärla för stadsbor som söker en lugn och avkopplande miljö för bad och ev. fiske, nämligen den lilla sjön Ulvsjön.

Även i andra delar av reservatet är naturupplevelser påtagliga. Rika ädellövskogsmiljöer, gamla ekhagar, spännande sumpskogar, karga hållmarkstallskogar och dramatiska branter bjuder på möten med olika naturtyper. Fåglar, växter, svampar och bär ger upplevelser av biologisk mångfald. Möjlighet att se spännande djur som rovfåglar, bäver, älg, rådjur och räv finns om man rör sig i området, särskilt under tidiga morgontimmar.

I reservatet finns områden som också ger upplevelser av gamla kulturmiljöer, däribland områdena kring Nacka ström, med bebyggda miljöer från äldre tider, samt rester av ett gammalt odlingslandskap. Karaktärer av tidigare odlingslandskap kan upplevas också norr om Ältasjön väster om Källtorpssjön och vid Söderby och Dammtorp, även om dessa marker vuxit igen i stor utsträckning och delvis störs av starkt buller från närliggande vägar. Områdets riktigt gamla historia träffar man på bland bronsåldersgravar vid Hellasgården och ett järnåldersgravfält öster om Söderbysjöns södra del. Dessa miljöer är idag också de påverkade av igenväxning.

Trots att rika upplevelsevärden finns i området idag, kan många av dessa utvecklas och stärkas betydligt med rätt skötsel. Till exempel är flera av områdets barrskogsmiljöer idag förhållandevis enahanda med täta partier av ungskog som följd av ett tidigare skogsbruk. Dessa erbjuder begränsade upplevelser i form av skogskänsla och möjligheter att ströva fritt. Många av områdets tidigare öppna odlingslandskap är också igenvuxna, eller håller på att växa igen, och har mycket att vinna på landskapsvårdande åtgärder.

Information

Informationsskyltar om området finns idag på ett fåtal ställen som sammanfaller med de större befintliga entréerna. Vid Björkhagens entré finns vid tiden för reservatsbildningen kartor som talar om vilka regler som finns i området samt hur Sörmlandsleden löper. Vid Hellasgården finns utförlig information som beskriver områdets spår- och vandringsystem. Ledmarkering ute i terrängen är dock i dagsläget ganska otydlig och i vissa fall inaktuell. Detta beroende på att det i området idag finns ett mycket stort antal markerade leder.

Information om aktiviteter i reservatsområdet finns att tillgå, förutom i själva området, på nätet på bl a Hellasgårdens hemsida, men även på de olika klubbarnas och organisationernas hemsidor. Det kan dock för allmänheten vara svårt att hitta dessa hemsidor såvida de inte har direktkontakt med respektive förening. Kartor över området kan köpas på Hellasgården, Ok Ravinens klubbstuga, men även i Brotorp vid de tillfällen då caféet har öppet.

Kulturhistoria och tidigare markanvändning

Kartor från 1700- och 1800-talet ger en god bild av fördelningen inägor och utmarker, där åkermarkerna ofta är koncentrerade till ett antal tegar nära gårdarna, samt på ställen med bättre jordar i områdets dalgångar. På många platser är dessa ställen öppna gräsmarker, t ex kring Källtorpssjön, i dalstråket mellan Björkhagen och Dammtorp, samt vid Söderby. Runt åkermarken fanns på 1700-talets ofta ängs- och hagmarker. Även strandnära fuktängar slåttrades. Dessa marker upptas idag i stor utsträckning av ek-hassellundar, samt sumpskog. Troligen var utmarkerna betade, djuren gick ”på skogen” och betade där de kunde.

Forntid

Människor har troligen befolkat området sedan yngre stenåldern, ca 4000 till 5000 år sedan. Stenyxor har påträffats i området som då var en karg ytterskärgård. Människorna var vid den här tiden kringvandrande och levde främst på jakt och fiske. Där man slog sig ned tog man upp mindre odlingsplättar, vilka senare övergavs för vandring mot nya marker.

Reservatsområdets äldsta kända fasta fornlämningar är ett antal gravar och rösen från bronsåldern, strax söder om Källtorpssjön. Bronsåldern var en värmeperiod med stora sammanhängande lövskogsområden. Klimatet blev sedan kallare och runt 200 e.Kr. bosatte sig folk permanent på gårdar. Öster om Söderbysjön finns ett gravfält från järnåldern. Alltsedan denna tid har människan satt sin prägel på området. Reservatets småskurna och kuperade terräng har begränsat åkerytornas storlek, varför slätter och skogsbyte troligen varit mycket viktigt för områdets människor.

Följande fasta fornlämningar finns registrerade:

Raä 050 grav, troligen bronsålder

Raä 089, gravfält järnåldern, Söderysjöns östra strand

Raä 090 och 094, rösen bronsåldern kring Källtorpssjön

Raä 088, 091, 092, 093 och 095 stensättningar bronsåldern kring Källtorpssjön

Raä 140, odaterad hällmålning väster om Källtorpssjön.

Fasta fornlämningar finns markerade på karta, bilaga 4.

Historisk tid

Mycket möjligt är att Nacka fått sitt namn av en bergklack vid dalgången mellan Dammtorpssjön och Järksjön. Vattendraget i dalgången kallades Nackaån och här har områdets sentida historia sin början. Det var med kung Gustav Vasas visioner om industriell utveckling av området som det hela startade. Kung Vasa tog beslut om att dämna upp Hammarby sjö under 1500-talet för att öka fallhöjden på vattnet vid Danvikens hospital. Sickalsjön, som tidigare kallades Långsjön, kom att bli en del av Hammarby sjö. Vasas effektiva blick vändes sedan mot Nacka och 1550 anlades på hans befallning en hammarsmedja vid Nacka ström. Troligtvis hade dock platsen varit bebodd långt tidigare. Nackaåns fallhöjd på ca 18 meter kom från 1500-talet fram till 1800-talet att användas för kvarnar och vattenhjul, som mest ca 10 stycken.

Längs 500 meter från Dammtorpssjön och ned till Järlasjön växte allehanda verksamheter fram. Järnsmide, tillverkning av krut, mässingstillverkning, klädesvalkar, pappersbruk och mjölkvarnar är exempel på verksamheter längs ån.

Idag finns inte många synliga lämningar kvar av den gamla bruksmiljön. En byggnad som härstammar från Nedre kvarn från 1873 står kvar. Kvar finns också delar av kvarndammarna med sina kvarnrännor av sten och kvarnlucka. Miljön kring Nacka Ström utgör dock riksintresse för kulturminnesvård, K AB 53. Motiveringen till intresset lyder: ”Tidigindustriell miljö, baserad på vattenkraften i Nacka ström, vilken speglar förutsättningarna för den äldsta industriella verksamheten i Stockholmstrakten. Miljön visar på en mångsidig industriutveckling, från Gustav Vasas tid till 1800-talet, som givit upphov till senare industrietableringar på andra platser.”

Under början av 1900-talet förenades Saltsjön och Hammarby sjö genom sprängning av Danvikskanalen. I samband med detta kom Hammarby sjö att sänkas och delar av sjöbotten blottades. För att bibehålla Sicklasjön och Järlasjöns fem meter högre vattenstånd byggdes Sickla sluss år 1931.

Bebyggelse, mm

Reservatsområdet innehåller ett antal kärnområden där det funnits bebyggelse under lång tid. På flera håll är bebyggelsen idag borta, men markanvändning och husgrunder bär tydliga vittnesmål om människors månghundraåriga närvaro, se karta bilaga 4. Studerar man äldre kartor blir det tydligt att man använde vattenvägar som viktiga transportleder. De flesta vägar har sin början vid stränderna och slutar vid en gård, eller åkermark. Få vägar korsade skogsmarkerna.

Nacka gård

Nacka gård har anor från 1500-talet, då det tillsammans med Söderby och Klisätra var förda under Solna socken. Bruket tillhörde kronan på Gustav Vasas tid, men övergick så småningom i privat ägo. Under industriepoken kan man här tänka sig ett myllrande folkliv. Den nuvarande pampiga byggnaden är från 1874, kvar finns också stall och ladugård. Öster om Ältavägen står en tidigare rättarbostad. Denna parstuga är även den från 1800-talets slut.

Byggnaderna ingår inte i reservatet.

Söderby

Ett gravfält från yngre järnålder vid Söderbysjöns östra vik vittnar om att platsen var bebodd redan på vikingatiden. Under 1500-talet var söderby ett säteri med skattefrihet fram till Kung Vasa belade platsen med skatt. På 1600- och 1700-talen var Söderby ett dagsverkstorp under Nacka bruk. Även under 1800-talets låg gården i sambruk med Nacka gård, men då som arrende. Under tidigt 1900-talet fanns en såg vid Söderby som dock strax brann ned. På 1940-talet uppfördes på platsen en stuga åt idrottsförningen Hammarby. Där ingick även en gammal foderlada. Platsen var ett populärt utflyktsmål fram till 1960-

talet med en rad aktiviteter. Stugan brann ned 1962. Idag finns på golfbaneområdet ett portliderhus från 1800-talet som flyttats till platsen.

Dammtorp

Under tidigt 1700-tal var området ett oskattlagt hagställe utan bebyggelse, som hörde till Söderby. Under mitten av 1700-talet kom sedan ett torp att byggas där torparen så småningom fick flytta till förmån för bättre bemedlade personer. Under slutet av seklet hade Dammtorp fått en herrgårdskaraktär med flera hus, samt ett brännvinsbränneri. Under 1800-talet kom dock Dammtorp att förfalla, rustades upp i perioder och hyrdes ut som sommarnöje till högreståndspersoner. Vintern 1911 brann den gamla mangårdsbyggnaden ned och idag finns bara husgrunder kvar. Dammtorps gårdsmiljö finns registrerat hos Riksantikvarieämbetet, Raä 139.

Kvarnhagen

Mellan Söderbysjön och Ulvsjön låg under 1700-talet ett torp med slåttermarker och bete. 1752 grävdes ett bevattningsdike mellan sjöarna för att kunna släppa vatten från Ulvsjön under sommarhalvåret. Endast grunden av torpet finns kvar idag.

Klisätra

Klisätra omnämns på 1500-talet och betyder troligen ”betesmarken bortom klyftan”. Brukaren var bonde under Årsta fram till slutet på 1700-talet då Skarpnäck övertog gården. På 1800-talet blev gården öde, men marken användes fortfarande för bete och slätter. Idag finns inga rester av bebyggelse kvar.

Del 2, skötselplan

Disposition och skötsel av mark och vatten

Målet med den skötselplanen är att bevara och utveckla de värden som är kopplade till möjligheten till varierande rekreation och friluftsliv, samt den rikedom av ekologiskt värdefulla naturtyper och äldre odlingsmark som finns i reservatsområdet. Rikedomen av naturtyper är grunden för ett attraktivt friluftsliv och hög biologisk mångfald. Skötseln skall ske med hänsyn och anpassning till både friluftslivet i området, såsom tillgänglighet, upplevelsevärden och framkomlighet, och naturvärden. De naturmiljöer som har särskilt höga kulturhistoriska, naturvetenskapliga och sociala värden skall uppmärksammas och skötas så att värdena bibehålls eller ökar. Detta är särskilt viktigt för områden med inslag av äldre ekar. Reservatsområdet är en viktig länk mellan Flatenområdets ekmiljöer och de områden av ekar som finns i Stockholms centrala delar, t ex Djurgården.

Med rätt skötsel kommer värdena i reservatsområdet att öka jämfört med förhållanden vid tiden för reservatsbildning. Mycket av skötseln är i form av engångsåtgärder, t ex vid restaurering av f.d. ekhagar, men det krävs också löpande åtgärder för att bibehålla och utveckla områdets värden. För detta kommer det krävas resurser i form av arbetskraft och material.

Upplägning av skötselavsnittet

Med tanke på Nacka gård reservatets närhet till befolkningstäta områden och höga nyttjandegrad, utgår skötselriktlinjerna till stor del från områdets rekreativa funktioner. Reservatsområdet har därför delats in i ett antal så kallade "funktionsområden". Dessa redovisas närmare under särskild rubrik nedan. Funktionsområden kan ses som en programförklaring och skötselriktning för de olika delarna i reservatet. Inom varje funktionsområde beskrivs mål och skötsel vad gäller friluftsliv, natur- och kulturvärden.

Funktionsområdenas gränser baseras på en undersökning, utförd av utrednings- och statistikkontoret (USK) år 2003, om hur närboende och besökare använder och värderar olika delar av Nacka friluftsområde. Kartläggningen utgjordes av två "på platsen intervjuer" vid Hellasgården vinter och vår, samt en postenkät till närboende i områden mellan Nynäsvägen och reservatet, från Hammarby i norr till Skarpnäck i söder. Drygt 400 personer besvarade postenkäten och fältintervjuerna nådde ca 300 personer.

Vid beskrivning av allmän skötselriktning för hela reservatet, och mer specifikt för varje funktionsområde, har information om nyttjande och önskemål om förbättringar delvis hämtats ur denna undersökning.

Allmänna mål och riktlinjer för skötsel

Generella mål för upplevelsevärden, rekreation och friluftsliv

- Allmänhetens utnyttjande av området skall i första hand bygga på reservatets naturliga förutsättningar. Eventuella ombyggnader eller tillägg till befintliga anläggningar för friluftslivet skall följa syftet med reservatet, och bör således inte stå i stark konflikt med höga naturvetenskapliga värden, eller vara störande för besökarnas upplevelse av området.
- Allmänhetens rekreation, friluftsliv och fritidsaktiviteter skall främjas genom en anpassad skötsel av området. Möjligheter att utöva friluftslivsaktiviteter skall utvecklas och uppmuntras.
- Genom förbättrad information om områdets möjligheter till rekreation och friluftsliv, samt utökad information om områdets natur- och kultursevärdheter ökas tillgängligheten och besökarnas utbyte av vistelsen i området.
- En stor del av områdets framtida sociala, pedagogiska och estetiska värden har sin grund i besökarnas möjligheter till rika upplevelser i ett välskött kulturlandskap. Genom att de naturvetenskapliga och kulturvetenskapliga värden som är knutna till naturmiljöerna gynnas genom en välplanerad skötsel, gynnas även de sociala värdena.
- Reservatet skall vara till för alla slags olika besökare som vill njuta av naturen, motionera eller utöva sport. Reservatet skall kunna rymma olika användargrupper utan att större konflikter uppstår. Planering, skötsel och information skall samverka för att så blir fallet.
- Sjöarnas vattenkvalitet skall upprätthållas och i vissa sjöar (främst Ältasjön, och Söderbysjön) på sikt förbättras för att säkra och öka upplevelsevärden knutna till vatten och vattenaktiviteter.

Generella engångsåtgärder för friluftsliv och rekreation

Nedan beskrivs huvudsaklig skötsel vad gäller rekreation och friluftsliv för hela reservatet. Under respektive funktionsområde beskrivs eventuella specifika skötselåtgärder. En vidareutveckling av behov och utvecklingsmöjlighet för friluftslivet återfinns i bilaga 7.

Entréer och tillgänglighet

Ett antal väl synliga entréer anläggs i anslutning till kollektivtransporter och p-platser. Det är också viktigt att tydlig vägvisning finns från bostadsområden, kollektivtrafiken och p-platserna. För skyltning se under ”information”. För reservatet föreslås fem huvudsakliga entréer och entrévägar.

Av de föreslagna entréerna, ligger en av de mest nyttjade i centrum av reservatet:

- Hellasgården, befintlig entré
- Övriga fyra huvudentréer som föreslås ligger utanför reservatet: Från Hammarby sjöstad: nedanför Hammarbybacken.
- Från Björkhagen: vid Markuskyrkan

- Från Kärrtorp: vid Kärrtorps idrottsplats (motionscentrum)
- Från Bagarmossen och Skarnäck: vid Brotorp

Övriga entréer som föreslås (se karta, bilaga 1):

- Hästhagen
- Kolarängen
- P-platser utefter Ältavägen inom och utom reservatet
- P-plats SV Ältasjön (utanför reservatet)
- Entré till golfbanans p-plats.
- Möjligens också vid Sörmlandsledens anslutning till reservatet i söder

De befintliga parkeringsplatser som finns i anslutning till områdets entréer skall behållas. Man bör undersöka behovet av tillkommande parkeringsplatser, t ex i områdets södra delar. Åtgärder som främjar tillgängligheten med kollektivtrafik bör dock alltid prioriteras.

Framkomlighet i reservatet

- Ett huvudnät av stigar skall utformas med en framkomlighet och slitagetålighet som kan klara huvuddelen av reservatets besökare. De stigar som föreslås som huvudnät är markerade på karta, bilaga 1. Övriga föreskrifter i beslutet skall i detta avseende inte hindra nödvändiga åtgärder så länge inga påtagliga konflikter med andra värden föreligger.
- I det fall vissa området stängslas för framtida bete skall stättor eller andra stängselpassager anordnas så att människor kan passera.
- Vägvisning på befintliga leder ska utformas så att den fungerar såväl för de som startar vid startpunkten, som för sådana som ansluter längs leden. Avståndsangivelser skall finnas. Ledmarkeringar skall vara klart synliga.
- På de stigar där cykling ej är tillåtet bör skyltar sättas upp, detta gäller främst elljusspår.

Information

- Nya informationsskyltar för reservatet bör tas fram för att ersätta de gamla skyltarna om friluftsområdet på skyltställen inom reservatet. Föreskrifterna i beslutet skall i detta avseende inte hindra att man t ex borrar mindre hål för att fästa skyltar. Skyltning är särskilt viktigt vid områdets stora entréer, se bilaga 1.
- Skyltarna vid huvudentréer bör anpassas i höjd och utseende till rullstolsburna. De bör också upplysa vilka delar av området som är tillgängliga för rullstolsanvändare och andra grupper med funktionshinder, t ex synskadade.
- Skyltarna skall informera om att området är naturreservat och vilka bestämmelser som gäller. Bilder och text skall kommunicera att man träder in i en speciell miljö som man skall värna och vara rädd om. Likaså skall det framhållas att reservatet är till för alla och att hänsyn bör visas mellan olika användargrupper. Skyltarna bör också lämna översiktlig information om reservatets natur- och kulturhistoria och om vandringsledernas sträckning. När man träder in i reservatet skall man kunna göra sig en uppfattning hur kort eller långt man kan vandra. Lutning och svårighetsgrad bör framgå för huvudstigar för funktionshindrade, barnvagnsföräldrar, mfl.

Särskilda informationsskyltar kan även tas fram för ett antal besöksvärda delområden med höga naturvärden, t ex i områdets ädellövskogsmiljöer, i barrskogen sydost om Söderbysjön, samt vid brandfältet öster om Källtorpssjön.

- En folder om naturreservatet bör tas fram. Den bör fokusera på områdets värden som strövområde och de natur- och kulturvärden som besökaren kan ta del av, liksom på reservatets förutsättningar för naturanknutna aktiviteter. Man kan även tänka sig en hemsida med samma information. Folder och hemsida bör även anpassas till besökare med funktionshinder.
- Hundrastområden skall skyltas upp.

Aktiviteter

- Behov av upprustning och utökat underhåll av badplatserna vid Källtorpssjön och Söderbysjön bör ses över.
- Anslutningar med cykel till vägarna i Erstavik bör göras tydliga med vägvisning eftersom många utnyttjar detta område. En ny cykelväg föreslås anläggas från Hammarby Sjöstad via Lilla Sickla, stenbron strax söder därom och vidare genom skogen till befintlig grusväg som går österut från Björkhagen.
- Cykling (även mountainbike) är inte tillåten på elljusspåret, samt i naturmark utanför befintliga anlagda stigar. I övrigt får man cykla i området varvid cykel skall framföras med en sådan hastighet att det inte är till olägenhet för fotgängare och andra nyttjare av stigarna (se bilaga 1b).

Anordningar för friluftslivet och verksamheter

- Papperskorgar bör sättas upp vid parkbänkar och på andra strategiska platser utmed strandpromenader längs områdets sjöar och vid de öppna fälten. Papperskorgarna bör vara försedda med lock eller konstruerade på annat sätt så att inte fåglar kan riva ut skräpet.
- Eldstäder bör anläggas vid några av de mest populära grillplatserna där man ser spår av spontan eldning. Detta gäller t ex badplatserna vid Källtorpssjön och Söderbysjön, längs stranden ut mot Sickla sjö, i bryn ut mot öppna marker, samt i skogsområdet i södra delen av reservatet. Förslag till eldplatser finns markerade på karta, bilaga 1. Eldstäderna skall utformas enkelt med målet att de i möjligast mån skall smälta in i naturmiljön runt omkring. De måste vara försedda med botten så att hällen skyddas från skador.
- På lämpliga platser bör man undersöka möjligheten att sätta upp enklare rastplatser med bord och sittbänk. Sådana platser kan vara i kanten på de öppna fälten mellan Björkhagen och Dammtorpssjön, vid de öppna markerna kring Källtorpssjön, samt vid Ältasjöns norra strand.
- Hundrastområden föreslås anläggas på någon av de öppna markerna mellan Björkhagen och Dammtorpssjön,.

Generella löpande åtgärder för friluftsliv och rekreation

Nedan beskrivs huvudsaklig skötsel vad gäller rekreation och friluftsliv för hela reservatet. Under respektive funktionsområde beskrivs eventuella specifika skötselåtgärder.

Framkomlighet

- Områdets större strövstigar och motionsspår skall underhållas kontinuerligt. Detta gäller även träbroar och passager över området sjöar och vattendrag, samt i vissa fall blötare partier i skogsmark. Stigar som föreslås att underhållas är markerade på karta, bilaga 1. Föreskrifterna i beslutet skall i detta avseende inte hindra nödvändigt underhåll. Områdets stora mängd mindre stigar som ej finns markerade behöver ej underhållas.
- Det är viktigt med väl underhållna huvudstigar så att det stora antalet människor kanaliseras till dessa. På så vis undviks slitage på stigarnas sidor (t ex om det är blött och människor tvingas ta omvägar) samt att människor tar alternativa vägar med slitage som följd.
- Vegetationen får inte bli för tät närmast intill motionsspår och större promenadstråk, då det kan kännas obehagligt för besökaren. Som utgångspunkt bör på ett avstånd av ca ett par meter på var sida om större stigar och motionsspår slyröjas, så att de utvalda träden blir grövre och skogen upplevs glesare. Exakt avstånd kan variera utefter platsens förutsättningar. På området mindre stigar som slingrar sig genom skogsmark bör dock ingen sådan generell röjning ske. Nedfallna träd som ligger direkt på stigen kan däremot flyttas åt sidan eller kapas.

Information och skyltning

- Med hänsyn till reservatets stora besökarantal, är en av de viktigaste åtgärderna för skötseln att se till att skyltning av leder samt annan information fungerar. Således skall informationstavlor underhållas och hållas aktuella. Ledsystemet skall hållas skyltat med ledfärger, målvägisare och avståndsskyltar. Anslutningsvägar för cyklar och fotgängare skall vara markerade. Områden med förbud mot cyklar skall vara skyltade. Hundrastområden skall vara skyltade.

Aktiviteter

- Delar av de stora gräsfälten skall hållas kortklippta för att kunna fungera som aktivitetsytor för sport och lek, såväl sommar som vinter. Detta gäller främst gräsytor kring Hellasgården, men även längs vägen mellan Björkhagen och Dammtorpssjön.
- Befintliga badplatser vid Källtorpssjön och Söderbysjön skall fortsatt underhållas.

Anordningar för friluftslivet och verksamheter

- Papperskorgar bör placeras ut och dimensioneras i förhållande till antalet besökare, samt tömmas med jämna mellanrum så att närområdet inte skräpas ned.
- Man bör också undersöka möjligheten att förse vissa eldstäder med ved för att förhindra att man bryter ved i närområdet.

Generella mål och riktlinjer för biologisk mångfald

- Skogen, det f.d odlingslandskapet samt vattenområden inom reservatet skall skötas på ett sätt som innebär att den biologiska mångfalden främjas.
- Det totala antalet kända rödlistade arter inom naturreservatet skall minst bibehållas till nuvarande antal.
- Utpökade Natura 2000 objekt skall bibehålla en gynnsam bevarandestatus.

Generella engångsåtgärder för att bevara och gynna biologisk mångfald

Områden med särskilt höga naturvärden, och specificerad skötsel, finns beskrivna inom respektive funktionsområde och markerade på karta, bilaga 2.

- Åtgärder som gallring och röjning är särskilt aktuella inom områden där den biologiska mångfaldens värden främst är knutna till det historiska kulturlandskapet. Det gäller i huvudsak gamla ekhagar eller andra ängs- och hagmarker med ädellövträd, samt partier med artrik gräsmark. Dessa områden finns specificerade nedan.

Generella löpande åtgärder för att bevara och gynna biologisk mångfald

Med antagen skötselplan, förlorar skogsbruksplanen från 2002 sin styrande roll, då riktlinjer för skötsel av skogsmark presenteras nedan i detta dokument. I de delar där mer detaljerade skötselplaner kommer upprättas, bör dock informationen i skogsbruksplanen tas tillvara, särskilt vad gäller skötsel av så kallade ”nyckelbiotoper” och ”områden med naturvärde”.

- Föryngringsavverkning av områden större än 1 hektar får ej ske. I samband med mindre föryngringsavverkningar ska högstubbar tillskapas.
- Generellt gäller att röjning och gallring i reservatets skogsmark skall vara restriktiv och främst ske för att skapa framkomlighet i tätta partier, samt efter överläggning med sakkunnig. Undantag är f.d. kulturpräglade miljöer med stort inslag av ek, där röjning och gallring kan behövas av naturvårdsskäl.
- Eftersträva i snitt minst 25 procent inslag av lövträd i områdets skog. Särskilt värdefulla är ädla lövträd, samt gamla aspar och sälgar.
- Lämna gamla träd som ”evighetsträd”, d v s träd som ej får avverkas. Dessa bör märkas ut i samband med skogs- och restaureringsåtgärder. En riktlinje är att spara träd > 60-70 cm i brösthöjd. Detta gäller t ex solitära ekar och andra ädellövträd i det f.d odlingslandskapet, grövre träd i brynen, samt gamla barrträd.
- Vid stämpling inför restaurerande gallringar/röjningar i markerade områden med högt naturvärde, skall ekologisk expertis eller sakkunnig medverka.
- Låt nedfallen ved regelmässigt ligga kvar på marken. Vid avverkning skall avverkningsrester dock rensas bort från skogsvägar, vandringsleder och stigar.
- Lämna rishögar såvida det ej stör framkomligheten för friluftslivet.

- På f.d öppna marker och marker där lövträd tidigare dominerat bör granplanteringar avvecklas och successivt ersättas av den ursprungliga naturtypen.
- Vid skogliga åtgärder skall regelmässigt värdefulla småmiljöer sparas/gynnas som:
 - Gamla/döda träd, hålträd och liggande död ved
 - Grova döda grenar
 - Branter, hållar och block med mossor, skuggade av ädla lövträd
 - Små gölar och vattensamlingar, samt rinnande vatten.
- Lämna områden med stormfälld skog och brandfält orörda som regel.
- Skog i kantzonen mot vattendrag, myrmarker eller bergfot lämnas som regel orörd.
- Lämna fuktiga partier utan skogliga åtgärder.
- Fågelholkar för småfågel, tornfalk, knipa och ugglor bör sättas upp i reservatet. Skogsbryn, strandzoner och sumpskogar är särskilt lämpliga miljöer för holkuppsättning.

Skötsel av respektive biotop/naturtyp

Borttaget: — Sidbrytning —

I detta avsnitt beskrivs generella skötselriktlinjer för varje biotop/naturtyp som markerats på biotopkartan. Då dessa riktlinjer tillämpas inom varje biotopområde, kommer värden för biologisk mångfald att kunna utvecklas inom varje biotop. Skötselriktlinjerna är dock utformade så att även rekreativa och kulturhistoriska värden tas tillvara.

Inom vissa särskilt värdefulla naturområden föreslås en skötsel som till viss del avviker från de generella riktlinjerna för biotoper. Dessa områden finns markerade på kartan över funktionsområden och finns beskrivna under respektive funktionsområde. Sådana särskilt värdefulla områden utgörs främst av områden som vid reservatsbildningen är ekdominerade ädellövskogar, men som ursprungligen är hävdade ekhagar..

En särskild skötsel föreslås också för vissa områden med ädellövträd (framför allt ek) som kan väntas fylla en stor roll inom det särskilt värdefulla spridningssamband för ädellövskogslevande arter (främst knutna till ek) som går genom reservatet. Spridningssambandet knyter samman ädellövskogarna i Flatenområdet och Skarpnäck/Bagarmossen med bestånden i Lilla Sickla, Sickla Park och Djurgården. Spridningssambandet är av regionalt intresse för den biologiska mångfalden, men den anvisade skötseln kommer samtidigt att gynna de rekreativa värdena.

Skogsbruksplanen från 2002 beskriver en lång rad skötselområden med åtgärder för områdets olika skogsbestånd. Mycket av målsättningar och skötsel i skogsbruksplanen sammanfaller med nedanstående mål och riktlinjer. Detta gäller främst områden som är klassade som nyckelbiotoper och hänsynsområden. För andra områden, främst barr- och blandskogsbestånd, bör skötselmålen helt inriktas på mål för att gynna upplevelsevärden och möjligheter till friluftslivsaktiviteter, samt biologisk mångfald.

Ädellövskog, mål med skötseln

- Ädellövområden har hög prioritet och skall bevaras inom naturreservatsområdet i nuvarande omfattning eller öka.
- Målsättningen med skötseln är att bibehålla eller skapa naturskogsliknande ädellövdominerade skogsbestånd med rik förekomst av gamla träd och död ved i olika nedbrytningsstadier.

I skogar dominerade av ek eller ask som bär tydliga kulturspår av människan (t ex hamling) måste alltid ett val göras mellan att antingen restaurera odlingslandskapet kulturmiljö genom gallring eller låta värden knutna till ädellövskogsmiljön gynnas. Under "ädellövskogar" behandlas här främst slutna bestånd, medan skötsel av ekhagar och igenväxande ekhagar behandlas under "halvöppen mark. Inom området finns idag flera bestånd ädellövskogar, vilka ursprungligen var ekhagar. Några av dessa föreslås även fortsatt få utveckla sina värden som ädellövskogar, medan andra föreslås återställas och restaureras. De senare kommer utgöra särskilda delområden under respektive funktionsområde, se bilaga 2.

Skötsel för områdets ädellövmiljöer:

- Rådfråga alltid ekologiskt kunnig personal innan skoglig åtgärd företas i områden med ädla lövträd.
- Lämna samtliga ädellövdominerade skogar i området vid rasbranter, blockrika partier och skogar dominerade av alm, lind och ask för fri utveckling. I övrig skog undvik avverkning av äldre ädellövträd.
- Gallra bort uppkommande gran och ev. införda arter som tysklönn. Granar, 1-30 cm diameter i brösthöjd, skall som regel ej förekomma utan skall tas bort. Avverkade granar kan lämnas kvar i skogen under förutsättning att mängden färsk död granved inte överstiger fem kubikmeter per hektar. Inga skogliga åtgärder utöver detta bör vidtas i ädellövskogen. Gamla granar och tallar kan tillåtas stå kvar i bestånden.
- Ädellövskogarna kan få betas om de ingår som en mindre skogsdunge i en större beteshävd, men beteshävden tillför inga värden till naturmiljön och bör därför generellt undvikas.
- I unga och täta ädellövsbestånd kan en viss gallring vara positivt för skogens utveckling. Gallringen bör ske i flera etapper så att trädens krontak hela tiden hålls slutet.

Övrig lövskog, mål med skötseln

- Målsättningen med skötseln är att bibehålla och utveckla områdets naturskogsliknande lövdominerade skogsbestånd med rik förekomst av gamla träd och död ved i olika nedbrytningsgrad för att gynna den biologiska mångfalden.
- Delar av övrig lövskog med betydande inslag av ädla lövträd överförs på sikt till ädellövskog eller ekhagar.
- Vissa delar tillåts på sikt naturligt övergå i blandskog och sedan granskog. Ny triviallövskog kommer att växa upp på brandfältet.

Skötsel för områden med övrig lövskog:

- Ädla lövträd och gamla aspar uppmärksammas och prioriteras vid skogliga åtgärder.
 - I unga och täta lövskogsbestånd är en viss gallring positivt för skogens utveckling. Gallringen bör ske i flera etapper så att trädens krontak hela tiden hålls slutet.
 - Gallra bort uppkommande gran och ev. införda arter som tysklönn (enligt ovan), i lövträdsbestånd med stort inslag av ädla lövträd.
 - Fuktig trivial lövskog som förekommer som mindre inslag i hållmarksområdena får utvecklas fritt. Med tiden får lövskogen ett stort innehåll av gamla träd och av död ved med förekomst av arter som är beroende av lång trädkontinuitet och död ved.
 - Träd som faller över stigar skall kapas och dras åt sidan där de lämnas. För övrigt skall ingen löpande skötsel utföras i fuktig triviallövskog.
-

Blandskog, mål med skötseln:

- En strövvänlig skog med stora upplevelsevärden och hög biologisk mångfald. Förutsättningar för bär- och svampplockning.
- Partier med äldre aspar och björkar upprätthålls, så att det finns kontinuiteten av äldre lövträd i reservatets blandskogspartier.

Skötsel för miljöer med blandskog:

- För att bevara naturreservatets blandskogsområden i ett öppet, strövvänligt och mosaikartat skick bör man göra en selektiv urgallring av beståndet och samtidigt se till att inte granen ensidigt tar över. Blandskog är ett tillfälligt igenväxningsstadium som kräver kontinuerlig skötsel för att inte övergå till granskog.
 - Vid röjning och gallring av områden med blandskog skall man eftersträva en mosaikartad balans mellan lövträd och barrträd, med minst 40% lövinslag.
 - Uttaget bör ske så att träd i alla generationer finns representerade på platsen.
 - Vissa delar tillåts på sikt naturligt övergå i granskog.
 - Vissa tätare, mer flerskiktade skogspartier med grandominans eller stort lövinslag skall fortsatt hållas täta för djurlivet.
-

Hällmarkstallskog, mål med skötseln

- Hällmarkstallskog med god tillgång på gamla träd och solbelyst död ved. Antalet gamla och döda träd bör på sikt uppgå till omkring 100 st per hektar.
- Antalet kända rödlistade insektsarter inom skötselområden med hällmarkstallskog skall minst bibehållas.

Skötsel för områden med hällmarkstallskog

- Naturtypen bör lämnas för fri utveckling – ingen avverkning.
- Skog i kantzonen eller bergfoten bör också lämnas för fri utveckling.

- Vid behov får slyröjningar göras längs vägar, större stigar och markerade leder.
- Upparbetning av stormfällda träd skall ej göras om träden inte utgör påtagliga hinder eller fara.

Övrig barrskog, samt granskog, mål med skötsel

Övrig barrskog kan vara såväl talldominerad som dominerad av gran. Beroende på träslag bör barrskogen skötas något annorlunda, varför denna indelning gjorts nedan.

- Målet är en strövvänlig och svamprik skog med hög biologisk mångfald och stora upplevelsevärden.
- Vissa barrskogsområden skall lämnas för fri utveckling för att gynna den biologiska mångfalden knuten till dessa miljöer, se funktionsområde 6.
- Den glesa talldominerade barrskogen som idag har karaktär av lättillgänglig friluftsskog skall bevaras i det skicket för friluftslivet.

Skötsel för naturtypen övrig barrskog:

- Äldre granskogspartier med potential för biologisk mångfald skall lämnas orörda för fri utveckling av ekologiska och vetenskapliga skäl.
- Gles blandbarrskog med talldominans, men med stor granföryngring, tillåts att utvecklas mot grandominerad skog, dock i urgallrad form. Alla åldersgrupper av gran bör finnas representerade. Röjningar, och en första gallring, kan troligen ske enligt den skogsbruksplan som finns framtagen. Om ytterligare skogliga åtgärder skall vidtas bör detta ske efter samråd med naturvårdskunnig personal.

Talldominerade områden

- Gles blandbarrskog med talldominans bevaras talldominerad genom gynnad tallföryngring. Mindre föryngringsluckor på ca tio gånger tio meter tas upp spridda över området. Luckorna tas upp där viss föryngring redan finns. Om det inte finns några småplantor skall man välja att lägga luckan på mager, helst blockrik mark, där träden har stabila rotsystem och är stormtåliga. Lövsly som kommer upp i luckorna och skuggar tallplantorna röjs bort.

Hygge/plantskog

- Granplanteringar på f. d. öppen mark, samt på mark som tidigare utgjordes av lövskog, bör avvecklas.
- På befintliga hyggen skall minst 50% lövinslag eftersträvas.

Sumpskog, trädklädd myr, samt öppen myr, mål med skötseln

- Alsumpskog skall utvecklas fritt så att gynnsamma förhållanden skapas för en lång rad trängda växt- och djurarter.
- Återgång till en mer ursprunglig hydrologi i områden påverkade av tidigare dikning och där detta inte står i konflikt med friluftslivsintressen eller påtagligt försvårar områdets skötsel eller pågående verksamheter.

Skötsel av områden med sumpskog och myrmarker

- Levande eller döda träd som faller ner över stigen längs stranden kapas och dras ner i sumpskogen där de lämnas. För övrigt skall inga skogliga åtgärder utföras.
- Flertalet våtmarker i skog i området är påverkade av dikning. Fuktområden som är utdikade torkar upp och övergår så småningom till granskog. De kan återställas till biologiskt värdefulla våtmarker genom att lägga igen valda diken, eller genom att man gör en fördämning av dikena. I vilka områden detta skulle kunna vara lämpligt bör utredas.

Gräsmark torr, frisk, fuktig, mål med skötseln

- Antalet hävdgynnade kärlväxtarter i de artrika gräsmarkernas fältskikt skall på sikt minst bibehållas. Detta kan följas upp mätt över en tioårsperiod genom anläggande av fastlagda provrutor.
- Maximalt bör det finnas ca 25% buskskikt och 15% trädsikt.

Skötsel för gräsmarker

- De öppna artrika gräsmarkerna bör hävdas årligen genom slåtter eller bete för att gynna floran. Artrika partier slås tidigast 15/7, samt ytterligare en gång i augusti. Slaget material förs bort omedelbart. Om möjligt bör därefter bete ske.
- Träd och buskar som uppkommer inom de öppna markerna skall tas bort med högst fem års mellanrum.

Halvöppen mark (främst ekhagar, hassellundar och bryn).

Mål med skötseln för ekhagar:

- Hävdgynnade rödlistade arter knutna till ekmiljöer skall bibehålla sitt numerär eller öka.
- Antalet fristående ihåliga ekar skall bibehållas och på sikt öka.
- Tillgången på död solexponerad ved och ihåliga trädstammar av ek och andra förekommande trädslag skall bibehållas eller öka.
- Maximalt bör det finnas 50% träd (baserat på krontäckning) i halvöppen mark för att kvarvarande träd skall få tillräckligt med solljus.

Skötsel för ekhagar och halvöppen mark:

- Äldre, före detta solitära (fristående), ekar och solitära lindar skall alltid med högsta prioritet friställas.
- Ofta behövs omfattande röjningsinsatser med målsättning att öppna upp kring äldre ekar. Ett första steg bör vara att röja sly och träd som växer in i, eller nära trädkronorna. När det gäller större träd bör man hugga fritt cirka fem meter från trädkronans markprojektion och utåt. Detta är ett

minimimått. På ett avstånd av minst fem meter från ekens krona bör således inga träd lämnas kvar. Då nås även de nedre grenarnas lövverk av solljuset.

- Kraftigt igenväxta ekar skall huggas fram successivt. En stegvis utglesning gör det möjligt för ekarna och deras växt- och djurliv att anpassa sig till den gradvisa förändringen. Vid ett successivt öppnande av ekhagarna kan också alltför drastiska röjgödningseffekter i fältskiktet undvikas.
- Alla igenväxningsträd tas bort.

Mål med skötsel för hassellundar:

- Signalarten hasselticka (signalerar lång kontinuitet av hassellundar) skall finnas kvar och bli rikligare inom hasselbestånden i området.
- Hasselbuketter bör generellt utvecklas fritt så att hasselstammarna blir gamla och grova, och så att hasselbuketterna som innehåller mycket död ved får stort värde för biologisk mångfald.

Skötsel av hassellundar:

- Flertalet hasselpartier sköts som relativt solöppna hasselbestånd där buketterna får utvecklas fritt för att gynna växt- och djurliv knutet till gammal hassel. Vissa hasselbestånd sköts så att hasselbuketterna även fortsättningsvis står tätt, utan att släppa in mycket sol.
- Alla igenväxningsträd tas bort. Detta gäller t ex unga plantor av gran, asp och al som kommer upp bland hasselbuketterna.
- Enstaka äldre träd av gran, asp, al och hägg kan kvarstå i hasselbestånden.

Mål och skötsel av brynmiljöer:

- Skogsbryn skall ha en böljande struktur som gör att brynen får många små ytor med olika grad av solexponering och som skapar vindskyddade och varma "rum", vilket gynnar flora och fauna.
- Brynen bör ha ett lövinslag som överstiger 50 %. I gränsen mot de öppna markerna bör förekomst av taggiga buskar som slån, hagtorn och nyponros gynnas, liksom en.
- Igenväxningsträd bör röjas bort från välutvecklade och flerskiktade brynmiljöer. Detta gäller främst unga plantor av gran och asp som kommer upp bland buskarna och som på sikt kommer att dominera över dessa. Äldre träd bör dock få stå kvar.

F.d odlingsmark, mål med skötseln:

- Ingen areal f.d. åkermark skall övergå till skogsmark.
- Odlingsmarkens mer artrika partier bör skötas på ett sådant sätt att dessa partier utvecklas vad gäller biologisk mångfald och upplevelsevärden.

Reservatets äldre åkermarker hyser höga kulturhistoriska värden knutna till landskapsbilden, och naturvetenskapliga värden knutna till brynmiljöer. I stor utsträckning har åkermarkerna tidigare varit öppna ängar med en landskapsbild liknande dagens åkerlandskap. Åkermarkens betydelse för landskapsbilden innebär också att den har påtagliga värden för friluftslivet.

Skötsel av f.d odlingsmark:

- Åkerrenar och öppna diken skall putsas regelbundet med syfte att förhindra igenväxning. Skärande redskap skall användas, som exempelvis slätterbalk. Detta gäller t ex de öppna markerna mellan Björkhagen och Dammtorpssjöns norra del, samt kring Hellasgården. Den avslagna vegetationen skall uppsamlas, borttransporteras och användas som foder eller komposterat.
 - Öppna diken skall behållas öppna. Övriga kulturelement som stengårdsgårdar, äldre brukningsvägar etc, skall bevaras och vårdas.
 - Artrika partier slås tidigast 15/7, samt ytterligare en gång i augusti. Efter varje slättertillfälle måste avslaget material transporteras bort. Om möjligt sker efterbete. Skötselmetoderna kan utvecklas ifall en detaljerad skötselplan tas fram för särskilt värdefulla områden.
-

Vattendrag och bäckmiljöer, mål med skötseln

- Områdets bäckmiljöer skall skötas och gynnas för att dess vattenlevande organismer, och landlevande djur, skall ha livskraftiga populationer.
- Skötseln av vattenmiljön i Nacka ström får ej motverka riksintresset för kulturminnesvårdens intressen.

Skötsel av vattendrag och bäckmiljöer

- Bäckmiljöernas stränder sköts enligt vilken slags naturtyp de rinner igenom. En träddridå med ca 70% krontäckning ger en lagom skuggning åt ett vattendrag.
 - Bortgallring av gran bör ske längs lövdominerade bäckmiljöer.
 - Undersök möjligheten att återskapa en mer naturlig hydrologi i vissa partier som är dikningspåverkade.
-

Vattenområde, mål med skötseln

- Reservatets sjöar skall skötas och gynnas för att dess vattenlevande organismer, och landlevande djur, skall ha livskraftiga populationer.
- Kolonin med den rödlistade arten silltrut som finns på Stora holmen i Källtorpssjön skall skyddas. Den regionalt känsliga storlommen, som häckar på Lilla holmen, skall också skyddas. Tillträdesförbud råder på bägge holmarna 1/4 till 15/7 för att fåglarnas häckning skall säkras, enligt beslutskarta.
- Sjöarnas vattenkvalitet skall vara sådan att den inte har en påtagligt negativ inverkan på sjöarnas ekologi.

Skötsel av vattenområden:

- Anläggningar och verksamheter i reservatet skall anpassas så att eventuell negativ påverkan på sjöarnas vattenkvalitet minimeras.
- Skötsel för Dammtorpssjön-Söderbysjön är specificerad i länsstyrelsens förslag till bevarandeplan för N2000, bilaga 5.

- Nödvändiga underhållsåtgärder för vattenvägar och avrinning skall anpassas för att nyttan med detta inte skall motverka syftet med reservatet. De ska heller inte motverka syftet med riksintresset för Nacka ström. Detta gäller t ex muddring i Ältaåns utlopp, ändring av dämmen och avbördning i Nackaån, samt vegetationsborttagning i Ältasjön och Ältaån.
- Bävvarnas närvaro och aktiviteter i sjöarna (Sickla/Järla sjö, Källtorpssjön och Söderbysjön) skall övervakas regelbundet för kännedom och översyn av fällda träd, etc.
- Arbetet med sjöarnas vattenkvalitet skall ske i enlighet med det vattenprogram som just nu håller på att arbetas fram i samarbete med Stockholm Vatten och berörda kommuner.

Vassområde och flytbladsvegetation, mål med skötseln:

- Vassmiljöerna och områden med flytbladsvegetation skall utgöra rika miljöer för häckande och födosökande fåglar och andra djur.

Skötsel av vassområden och flytbladsvegetation:

- Vissa täta ytor med vass kan fräsas för att öppna upp ensartade vassbestånd och göra dem mer mosaikartade. Ett möjligt område är i norra delen av Dammtorpssjön. Omfattning kommer att utredas i samband med länsstyrelsens framtagande av bevarandeplan för Natura 2000-området, se bilaga 5.
- Vissa täta ytor med flytbladsvegetation kan öppnas upp för att öka andelen öppna vattenspeglar, främst i Dammtorpssjön. Omfattning kommer att utredas i samband med länsstyrelsens framtagande av bevarandeplan för Natura 2000-området, se nedan, samt bilaga 5.
- Många strandängar som förr hävdades genom slåtter eller bete har nu intagits av vass, t ex i norra delen av Ältasjön. Om bete eller slåtter återupptas i vissa delar av sjöarna kommer vassen trängas tillbaka och området bli mer mosaikartat.

Generella mål för att framhålla och bevara områdets kulturvärden

- I naturreservatet finns ett flertal fornlämningar i form av gravhögar och stensättningar, främst från bronsåldern. Dessa är främst belägna kring Hellasgården. Det finns också flera gamla gårdsmiljöer med rester och spår av torpen och gårdarna, samt de forna ängarna och åkermarkerna. Se karta, bilaga 4. Dessa lämningar och marker skall vårdas och skötas så att områdets kulturhistoria bevaras och framhävs.
- Människor skall med hjälp av skyltar och annat informationsmaterial kunna få tillgång till spännande kunskap om områdets kulturhistoria och tidigare markanvändning.

Generella åtgärder för bevarande och framhållande av kulturhistoriska värden

Åtgärder är nödvändiga inom de områden där kulturhistoriskt riktig skötsel skall återupptas, främst före detta ekmiljöer. Dessa områden presenteras i

avsnittet om funktionsområden. Här kommer åtgärder som avverkning och slyröjning att vara aktuella, liksom viss markbearbetning inom slåtterytorna. Stängsling och andra åtgärder förknippade med betesdrift kan ev. bli aktuella i samband med att detaljerade skötselplaner tas fram för vissa områden.

Generella riktlinjer för skötsel av områden med kulturvärden

- För att förhindra att fornlämningsplatser, husgrunder och stenvägar förslyas och växer igen av skog, skall återkommande röjningar utföras så att kulturlämningarna framträder. Trädens rötter kan vidare skada stensättningarna allvarligt.
- Skyltar och information om platser med kulturvärden bör ses över kontinuerligt och bytas ut vid behov.
- De fåtaliga artrika gräsmarkerna i området skall hållas öppna för att anknyta till tidigare markanvändning. Den bästa skötseln är den traditionella för markslaget. Ängsmarkerna och torpartäpporna bör därför hävdas med slåtter. Det är viktigt att gräset förs bort efter slåttern. I samband med hävden bör rester av husgrunder friställas. I områden där bete kan återupptas behövs i de flesta fall en utgallring av buskar och träd. Genom hävden av de naturliga betesmarkerna säkerställs en hög biologisk mångfald, samtidigt innebär hävden att estetiska, kulturella och sociala värden förstärks.
- Gamla åkerytor har stor betydelse i landskapet. Om dessa åkermarker växer igen går en del av landskapets skönhet förlorad och möjligheten att förstå landskapets kulturhistoria minskar. Den f d åkermarken inom reservatet bör hållas öppen. Där floran är trivial kan det räcka med att klippa gräset på ett konventionellt sätt, men att man försor bort höet för att på sikt minska jordens innehåll av närsalter. Odling eller bete är också tänkbara vägar att hålla landskapet öppet.
- De flerskiktade skogsbrynen ut mot öppen mark, vilka är kulturskapade biotoper, skall gynnas. Genom fortsatt skötsel av dessa skogsbryn bevarar man en del av det gamla odlingslandskapet.

Funktionsområden

De generella skötselmål och riktlinjer som beskrivits ovan för friluftsliv, biologisk mångfald och kulturvärden gäller som grund för samtliga funktionsområden. Funktionsområdenas grunder och avgränsningar framgår av del 1, se även karta nedan.

Följande funktionsområden redovisas:

- Skogsområde mellan Björkhagen och Ältavägen, funktionsområde 1
- Stadsnära områden (Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen och Skarpnäck), funktionsområde 2
- Områden kring Dammtorpssjön-Söderbysjön, Hellasgården och Källtorpssjön, funktionsområde 5
- Skogsområde kring Ulvsjön, samt norr om Källtorpssjön, funktionsområde 3
- Ältasjöns norra strand med Klisätra, funktionsområde 4

Områden med särskilt höga naturvärden beskrivs separat i bilaga 2 och är markerade på tillhörande karta.

Karta över funktionsområden

Se separat Pfd

1. Skogsområde mellan NV kommungränsen och Ältavägen

Funktion

Ströv- och motionsområde med skogskänsla.

Beskrivning

Från nordvästra kommungränsen österut mot Ältavägen, övergår de lövdominerade markerna i kuperad barrblandskog med inslag av fuktiga partier. Dessa skogsmarker är inte lika välbesökta som områden kring Hellasgården och Söderbysjön, men många människor söker sig ändå hit för att vandra, cykla, plocka bär och svamp. Genom området går en mängd småstigar och enstaka mer tydliga gångvägar. Strandpromenaden från Lilla Sickla österut mot Ältavägen är väl utnyttjad för promenader, eller för att ta sig till jobbet med cykel.

Ut mot Sicklasjön och Järta sjö finns en bergbrant, bevuxen med blandskog som har inslag av ädla lövträd.

Skötselmål

Skötseln av skogsmarkerna i området skall utveckla och vidmakthålla områdets värde som område för närrekreation och friluftsliv, med möjligheter till olika friluftslivsaktiviteter, avkoppling, naturupplevelser, promenader, m.m. I framtiden kan man tänka sig ett ökat besökarantal från Hammarby sjöstad, med ett ökat behov av motionsspår och markerade stigar.

Skötseln skall också utveckla och bevara de naturvetenskapliga värden som finns i området, främst knutna till områden med blandskog och inslag av ädla lövträd, samt mindre sumpskogsområden. Områdets idag delvis ensartade barrskogsmiljöer bör utvecklas vad gäller upplevelsevärden och biologisk mångfald. Detta gäller främst tidigare ganska intensivt brukade grandominerade områden, vilka bitvis är täta och svår genomträngliga.

Skötsel

- Områdets stigsystem bör ses över med tanke på ett troligt ökande besökarantal i framtiden, bl a vad gäller vägvisning. Strax innan mötet med Ältavägen är den strandnära promenadvägen i stort behov av upprustning.
 - En utveckling av motionsspår i detta område är möjligt, samt sammanlänkande med spåren kring Hellasgården.
 - Områdets olika naturtyper skall skötas enligt beskrivningar för respektive naturtyp, med särskild fokus på skogens upplevelsevärden och möjlighet till ett varierande friluftsliv. En gallring av täta bestånd kan därför vara nödvändigt för att göra skogen mer strövvänlig.
 - Vissa tätare, mer flerskiktade skogspartier med grandominans eller stort lövinslag bör dock fortsatt hållas täta för djurlivet.
-

2. Stadsnära naturområden intill Björkhagen, Kärrtorp, Bagarmossen och Skarpnäck

Funktion

Närrekreation för närliggande stadsdelar. Här finns flera entrévägar med välanvända förbindelser in mot Nacka gårds naturreservat, bl.a. startpunkt för Sörmlandsleden. Här finns också flera värdekärnor och spridningssamband för biologisk mångfald med betydelse för Nacka gårds naturreservat, bl a värdefulla ekmiljöer.

Beskrivning

Reservatets bostadsnära områden sträcker sig från Björkhagen i norr till Skarpnäck i söder. Här finns några av områdets mest välkända och frekventerade entrévägar, bl a från Markuskyrkan, Kärrtorps idrottsplats, gång- och tillfartsvägen till Björkhagens golfklubb samt vid Brotorp i söder.

För många boende finns naturen inpå knuten och enligt usk:s undersökning används området mycket ofta för närrekreation, av många flera gånger i veckan. Området är också av stor vikt för många dagis och skolor i närheten.

Sörmlandsleden startar i området.

Skötsel mål

Skötseln av reservatets bostadsnära områden skall bevara och utveckla områdets värde som närrekreationsområde och som viktiga entréer till reservatet, med möjligheter till avkoppling i naturmiljö, naturupplevelser, promenader, m.m. Närheten till tätbefolkade områden och den stora nyttjandegraden ställer särskilda krav på underhåll av gångvägar, belysning och sophantering, samt skyltning.

Skötseln skall också utveckla och bevara de naturvetenskapliga värden som finns inom och invid området, främst knutna till angränsande områden med ekar och övrig lövskog, samt till myrmarker i gränsen mot Stockholm. Viktiga spridningssamband för eklevande arter bör uppmärksammas och säkerställas med lämplig skötsel.

Skötsel

- Flera av reservatets huvudentrévägar är belägna i detta område, vilket innebär att tydlig och intresseväckande skyltning är av stor vikt..
- Gångvägar och stigar, såväl vägvisning som underhåll, bör ses över och upprätthållas för att svara mot antalet besökare. Mellan infarten till Björkhagens golfbana och Söderbysjön finns ett rutnät av spontant uppkomna stigar som bör ses över vad gäller kanalisering och slitage.
- Värdefulla våtmarker beaktas särskilt vid stigdragning och kanalisering, så att slitage undviks.
- Värdeområden med gamla ekar och spridningssamband för eklevande arter beaktas i skötseln (se bilaga 2 över områden med höga naturvärden).

5. Områden kring Dammtorpssjön-Söderbysjön, Hellasgården och Källtorpssjön

Funktion

Aktivitetsområde för friluftsliv i kulturlandskap, skogsmiljö samt vid sjöar. Centrum för ledsystem och information. Värdekärna för biologisk mångfald knuten till ädellövskog och kulturlandskap. Delvis Natura 2000 område. Värdeområde för kulturhistoria vid Nackaån, samt kring Hellasgården.

Natura 2000-objektet Dammtorpssjön-Söderbysjön behandlas under eget avsnitt ovan, samt i länsstyrelsens förslag till bevarandeplan, bilaga 5.

Beskrivning

Området kring sjöarna Dammtorpssjön, Söderbysjön och Källtorpssjön ligger som navet i naturreservatet. Hellasgården med omnejd upplevs av många som varande reservatsområdets centralpunkt vad gäller friluftsliv och sportaktiviteter året om, men området har även stora naturvetenskapliga och kulturvetenskapliga värden.

Kulturmarkerna väster om Hellasgården är vackra och väl utnyttjade f.d kulturmarker. Björkhagens golfklubb har en 50-årig historia i området och är belägen på Söderbys gamla ägor och odlingslandskap. Marken för golfbanan arrenderas av Stockholms stad på 25 år, nu fram till 2020. Området har höga biologiska värden knutna till äldre ekar och insprängda rester med artrika gräsmarker. Dammtorpssjön och Söderbysjön är utpekade som Natura 2000 objekt av länsstyrelsen, där gränsen för N2000 går 50 meter från strandlinjen (beräknad på medelvattenstånd). Området har även höga rekreativa värden och friluftslivsvärden. Förutom golfklubbens medlemmar och besökare, så används området av en bred allmänhet som badar, vandrar, åker skridsko, m.m., i området kring Söderbysjön.. Sörmlandsleden går genom området.

Skötselmål

Det stora antalet besökare, områdets höga naturvärden kopplade till igenväxande ekhagar, samt kulturvärden i form av fornminnen och tidigare odlingslandskap, motiverar att detta område prioriteras vad gäller skötselinsatser. Framtagande av en detaljerad skötselplan för detta område är motiverat. Utan skötsel hotas på sikt områdets värden.

Skötseln av reservatets centrala delar skall bevara och utveckla områdets värde som rekreationsområde och som viktig entré till reservatet, med möjligheter till ett varierande friluftsliv, motion och avkoppling i naturmiljö, naturupplevelser, promenader, m m. Skötseln skall också främja och bevara de naturvetenskapliga värden som finns i området, främst knutna till områden med ekar och övrig lövskog, samt till områdets vattenmiljöer. För Natura 2000-området Dammtopsjön-Söderbysjön finns förslag till bevarandeplan framtagen av länsstyrelsen, se bilaga 5.

Kulturmiljöerna i form av fornlämningar, torpgrunder och Nacka ströms spår av tidiga industrimiljöer skall uppmärksammas och skötas så att besökare kan tillgodogöra sig områdets kulturhistoria.

Hellasgården skall fortsatt användas som friluftsanläggning med de aktiviteter som finns idag, med möjlighet till utveckling av nya motionsformer. Området skall också erbjuda höga upplevelsevärden knutna till eklandskapet, de öppna markerna och Källtorpssjön.

Golfklubbens verksamhet förutsätts kvarstå i den omfattning den har idag under kvarvarande arrendeperiod. Eventuella mindre förändringar av banor, byggnader, etc. skall följa syftet av reservatet. Markerna skall vara inbjudande och säkra för besökare till området, med målet att såväl golfare som övriga skall få stort utbyte av området. Områdets naturvärden, knutna till brynmiljöer, f.d. jordbrukslandskap och ekar, skall främjas.

Skötsel

Hellasgården med omnejd

- Byggande av träningshall vid nuvarande tennisbanor kan genomföras. Verksamheter skall följa syftet för reservatet.
- Hellasgården skall fortsättningsvis ha möjlighet att erbjuda service och möjligheter till olika friluftaktiviteter. Behov av upprustning av anläggningen och stigsystem, samt förbättringar av information om spår, etc bör undersökas. Åtgärder skall följa syftet för reservatet.
- Fornlämningarna i området skall skötas och hållas öppna för att tydliggöra områdets tidiga historia.
- Huvudsystem för stigar väster om Hellasgården bör ses över.
- Skyltning som berättar om områdets kultur- och naturvärden bör prioriteras i detta besöksstata område. Möjlighet att anlägga naturstig i området.
- Ytorna som idag nyttjas för fotbollsgolf kvarstår i befintlig omfattning. I kanterna finns dock partier med artrik gräsmark, vilken bör skötas med slätter eller bete för att bibehålla dessa värden.
- De övriga ytor med öppna gräsmarker som Hellasgården sköter som del av avtal om fotbollsgolf skall fortsatt hållas öppna och tillgängliga. I samband med att eventuell detaljerad skötselplan tas fram bör man utreda hur dessa gräsytor skall skötas för att gynna upplevelsevärden och biologisk mångfald..
- Öka områdets upplevelsevärden och förståelse för det gamla odlingslandskapet genom att hålla öppet kring den vackra stenvallen som omgärdar "Stengärdet" väster om Källtorpssjön.
- Naturvärden inom Hellasgårdens tomträtt kopplade till ekmiljöer skall skötas för att bevara och utveckla upplevelsevärden och biologisk mångfald. Restaurera och återskapa områdets hävdade karaktär i de delar av området som tidigare varit gles trädbevuxna ängs- och betesmarker. Detta gäller främst artrika kantzoner i bryn och kring de öppna markerna som idag nyttjas för fotbollsgolf, samt delar av vad som idag är ädellövskog. Främst är det viktigt att friställa gamla ekar, se vidare skötsel av "halvöppen mark".

Källtorpssjön, Dammtorpssjön och Söderbysjön, samt Nackaån

Eventuella åtgärder som kan påverka Natura 2000 objektet Dammtorpssjön-Söderbysjön är tillståndspliktiga och måste avhandlas med länsstyrelsen. Utökat strandskydd på 300 meter råder för objektet.

- Underhåll och skötsel av badplatsen vid Söderbysjön bör ses över och dimensioneras till det höga besökarantalet.
- Bro över Dammtorpssjöns södra del bör ses över vad gäller underhåll. Om möjligt bör man utöka frigången mellan broarna och vattnet, detta för att förenkla för paddlare och skridskoåkare som rör sig mellan Söderbysjön och Ältasjön.
- Möjligheten att ha plogade skridskobanor även på Dammtorpssjön och Söderbysjön bör undersökas, med tanke på det höga trycket på Källtorpssjöns plogade bana.

Björkhagens golfklubb med omnejd

- Befintlig tillfartsväg till golfbanan vid kv Jämlikheten i Bagarmossen avses flyttas till ett västligare läge och ansluta till befintlig väg öster om kvarteret. Del av vägsträckning innanför reservatsgräns och parkeringsplats kvarstår på befintlig plats. Hastighetsbegränsning på 30 km/h bör råda, då vägen även används av fotgängare och cyklister. Det bör framgå tydligare att parkeringen bara får nyttjas av golfare, samt se till renhållning och bortforsling av övergivna bilar etc.
- Biltrafiken till golfbanan (för varutransport, etc) bör minimeras.
- Man bör undersöka om det stora besöksantalet (golfare och andra) föranleder upprustning och utökning av den service som finns tillgänglig idag i form av toaletter, renhållning, etc.
- Området kring golfbanan bör skyltas för att uppmärksamma människor på att golfspel försiggår. Allmänhetens möjligheter att röra sig i området bör framgå.
- Golfklubbens miljökontrollprogram, bl a vad gäller eventuell miljöpåverkan på Natura 2000 objektet Söderbysjön och Dammtorpssjön, bör vidareutvecklas i samarbete med Nacka kommun och länsstyrelsen.
- Naturvärden inom golfklubbens arrende kopplade till ekmiljöer och naturliga gräsmarker skall skötas för att bevara och utveckla upplevelsevärden och biologisk mångfald.

3. Skogsområde kring Ulvsjön, samt norr om Källtorpssjön

Funktion

Strövområde med upplevelse av avskildhet, med skogskänsla och med sjökontakt. Värdekärna för biologisk mångfald, främst knuten till gammal barrskog.

Beskrivning

Detta funktionsområde omfattar reservatsområdets mest värdefulla naturskogsartade barrskogsmiljöer, sydost om Söderbysjön, samt öster om Källtorpssjön. Här är upplevelsen av ”storskogen” påtaglig, och stadens puls

känns långt borta. Variationsrik natur och små stigar inbjuder till upptäcktsfärd, och här finns också områden med stora block och spännande grottlignande krypin. Barrskogsmiljöerna sydost om Söderbysjön är ett av få områden i reservatet där det är gott om gamla träd och död ved. Stora delar är klassade som nyckelbiotop av Skogsvårdsstyrelsen.

Ut mot Ältaån finns täta partier fuktlövskog där man kan få se bäver om man ha tur. Vattendraget används också såväl sommar som vinter, av paddlare respektive skridskoåkare på väg till Ältasjön.

Området mellan Söderbysjön och Ulvsjön är ett variationsrikt område med såväl ädellövskogsmiljöer, granskog, som igenväxande odlingslandskap. Ulvsjön är en mindre skogssjö omgiven av branta berg. Hit går människor för att bada från klipporna i lugn och ro, eller sitta på höjdkammarna och njuta av stillheten och utsikten över skogen.

I reservatets nordöstra del, söder om Orrmossen, finns ett brandhärjat område där naturen växlar mellan hållmarker, talldominerad blandbarrskog med inslag av sumpskog.

Skötsel

Skötseln av dessa områden skall bevara och utveckla upplevelsevärden kopplade till naturskog med hög biologisk mångfald och känsla av orördhet. Hit skall man kunna gå för att söka en mer avskild plats i reservatet, där rikedom på död ved, blockig mark och vindlande stigar ger upplevelser av "gammelskog" och oändlighet.

I dessa områden bör man inte utveckla motions- och friluftslivsaktiviteter, annat än underhåll och skyltning av de befintliga större genomfartsstigar som löper genom området.

Skötsel

- I södra delen av Söderbysjön finns en bro över till den västra stranden mot Bagarmossen. Anslutande stigar på båda sidor bör ses över vad gäller underhåll, särskilt stigen på den östra sidan där grenar och stenar gör den branta stigen mycket svårframkomlig.
- Även mellan Söderbysjön och Ulvsjön finns flera stigar som är rejält upptrampade, bland annat delar av Sörmlandsleden. Dessa bör ses över och underhållas.
- Broar över Ältaån bör ses över vad gäller underhåll. Om möjligt bör man utöka frigången mellan broarna och vattnet, detta för att förenkla för paddlare och skridskoåkare som rör sig mellan Söderbysjön och Ältasjön.
- En "urskogsslinga" på befintliga småstigar genom området sydost om Söderbysjön kan uppföras, med information om "gammelskogens" biologiska mångfald, ekologi och historia.
- Ältaån underhålls regelbundet efter behov enligt befintlig vattendom. Hänsyn skall tas till vattendragets biologiska mångfald och till länsstyrelsens bevarandeplan för Natura 2000.
- Bäverfällda träd lämnas kvar på plats om de inte orsakar påfallande olägenheter för framkomlighet eller möjlighet till underhåll av vattendraget.

4. Ältasjöns norra strand med Klisätra

Funktion

Strövvänligt kulturlandskap med vattenkontakt. Värdekärna och spridningssamband för biologisk mångfald knuten till gamla ekar.

Beskrivning

Den sydligaste delen av reservatet är ett relativt okänt och lite besökt område, till viss del bullerstört av Tyresövägen. Närheten till Ältasjön och områdets variation av naturtyper skapar dock förutsättningar för höga upplevelsevärden.

Området norr om Ältasjön innehåller höga naturvärden kopplade till gamla ekar, och ett antal rödlistade arter, samt för Stockholms regionalt skyddsvärda arter. Området hyser stora möjligheter att utvecklas till ett vackert och historiskt öppet landskap med stora upplevelsevärden och hög biologisk mångfald. Närheten till Flatens ekområden i söder och till Skarpa by i väster gör området värdefullt ut ekologisk spridningssynpunkt. Utan skötsel hotas på sikt områdets värden knutna till ek.

Via en spång genom Ältaåns fuktlövskog finns här även en entré från Tyresövägen i söder.

Skötsel

Skötseln av området norr om Ältasjön skall utveckla och vidmakthålla områdets värde som närrekreativområde och entré till reservatsområdet, med möjligheter till avkoppling i naturmiljö, naturupplevelser, promenader, m.m. Skötseln skall också utveckla och bevara de naturvetenskapliga värden som finns i området, främst knutna till de gamla ekarna.

Skötsel

- Områdets hävdade karaktär i de delar av området som tidigare varit glest trädbevuxna ängs- och betesmarker bör restaureras och återskapas. Det är särskilt angeläget att gynna områdets gamla ekar genom att friställa dessa. Se vidare "halvöppen mark" under skötsel av naturtyper. Man bör undersöka möjligheten att delar av området kan betas av får.
- Spången över Ältaån i Ältasjöns norra del av viktig att underhålla för framkomlighet söderut mot Tyresövägen och Flatenområdet.
- Vid entrén söderifrån bör det finnas en informationsskylt om området.
- Möjligheten att ha en plogad skridskobana även på Ältasjön bör undersökas, med tanke på det höga trycket på Källtorpssjöns plogade bana.

Dokumentation och uppföljning

Det är nästintill omöjligt att uppfylla syften och mål med naturreservatet utan någon form av dokumentation och uppföljning av status och skötsel. Program för sådan dokumentation och uppföljning kan se olika ut, bl.a. beroende på ambitionsnivå. Programmet ska uppfylla tre syften:

Uppföljning av kvaliteter och måluppfyllelse

För att kunna utvärdera att uppställda mål uppfylls, och att skötseln följer syftet med reservatet, är det nödvändigt att på något sätt följa upp hur reservatets värden och kvaliteter utvecklas. Detta kräver ett uppföljningsprogram som övervakar vissa utvalda kvaliteter.

Dokumentation av utförd skötsel

Om det skulle visa sig att reservatets kvaliteter inte utvecklas i önskad riktning, är det naturligtvis också önskvärt att kunna analysera var eventuella brister i skötseln finns, vare sig de beror på otillräckliga resurser eller på fel val av skötselmetod. Detta kräver någon form av dokumentation av de skötselåtgärder som genomförs i praktiken.

Dokumentation av skötselkostnader

Det finns normalt också ett behov av att dokumentera skötselåtgärdernas kostnader, för att fortlöpande kunna utvärdera vilken skötsel som ger mest naturvårdsnytta.

Förvaltaren ansvarar för dokumentation och uppföljning

Det är reservatsförvaltarens ansvar att utarbeta ett program för dokumentation och uppföljning enligt ovanstående tre syften.

Källor

Litteratur

- Artdatabanken för hotade arter, SLU Uppsala. Utdrag över hotade arter inom området.
- ArtArken, Miljöförvaltningen Stockholms stad. Artutdrag över området inom Stockholms stad.
- Baugus, Mikael. 2002. Kring Söderbysjön i Nacka friluftsområde. Bagarmossens hembygds- och intreseförening.
- Cykelkarta över Stor-Stockholm
- Ekologigruppen AB 2004. Skötselplan för Sickla park, Hammarby sjöstad.
- Ekologigruppen AB 2003. Natur i sydöstra Stockholms stad. Inventering och naturvärdesbedömning av naturområden intill Hammarbyhöjden, Björkhagen, Kärrtorp och Bagarmossen.
- Ekologigruppen AB, 2001. Tillgänglighetsanalys av valda delar av Flatens naturreservat med avseende på områdets användning för människor med funktionshinder.
- Ekologigruppen AB 1998, AB. MKB Sickla Udde. Underlag till Tyréns Infrakonsult AB.
- Ekologigruppen AB 1997, AB. Naturinventering Sickla Udde.
- Ekologigruppen AB, 1997. Naturinventering av Lilla Sickla 1997.
- Ekologigruppen AB, 1997. Skötselplan för Lilla Sickla 1997.
- Ekonomiska kartbladet 10 I 5g. Skala 1:10 000. Lantmäteriverket 1951.
- Ekstam, U. och Forshed, N., 1996: Äldre fodermarker. Naturvårdsverkets förlag.
- Förrättningskarta med protokoll från 25 februari 1794. Lantmäteriverkets akt A 67:12.
- Gröna kartan. Topografiska kartan 10 I NO Stockholm. Edition 8, 1997. Skala 1:50 000. Lantmäteriverket.
- Gärdefors, U. (ed.) 2000. Rödlisade arter i Sverige 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala
- Hultengren, Svante, Pleijel, Håkan och Holmer, Martin. 1997: Ekjättar - historia, naturvärden och vård.
- Infraröda flygbilder över området i skala 1:10 000. Lantmäteriverket 1995.
- Ljungh, Anna Karin, 1998. Idéskiss med framtidsvisioner i Björkhagens centrum.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2004. Utkast till bevarandeplan för Natura 2000-ormåde Söderbysjön-Dammtorpssjön, SE0110169. Beteckning 511-2003-96247.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2002. Transkriberat historiskt kartöverlägg i skala 1:10 000 från 1794 års förrättningskarta. Stockholmsdelen av reservatet, samt områden kring Källtorp.
- Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996. Naturkatalog för Stockholms län, remissutgåva.
- Länsstyrelsen i Stockholms län, 2001. Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv i Stockholms län. Rapport 2001:15.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997. Våtmarksinventering i Stockholms län, underlagsmaterial.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Häradskartan. Troligen från 1870-talet. Skala 1:10 000..

Löfvenhaft, K. & Ihse, M., 1998. Biologisk mångfald och fysisk planering. Naturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet.

Miljöförvaltningen i Stockholms stad 2002: Utdrag ur ArtArken, register över regionalt skyddsvärda arter inom Stockholms stad.

Nacka kommun 2002. Översiktsplan 2002, utställningsförslag.

Nackaboken 1989. Nacka kommun.

Nacka kommuns hemsida för information om sjöar, kulturvärden, friluftsliv, mm: www.nacka.se

Naturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet, 1988. Natur i Nacka. Naturinventering och skötselplan. Praktikarbete naturvård, biologisk-geovetenskaplig linje.

Orienteringskarta över Nackareservatet och Erstvik. 1989. Reviderad 1993. Skala 1:15 000. Stockholms Orienteringsförbund.

Regionplane- och trafikkontoret 1996: Grönstrukturen i Stockholmsregionen. Riksantikvarieämbetet, registerutdrag och kartor över registrerade fornlämningar.

Sernander, R. 1926. Stockholms natur. Almquist & Wiksells förlag.

Skogsvårdsstyrelsen Region Mälardalen, Skogens pärlor. Registerutdrag över nyckelbiotoper och biotoper med naturvärde. www.svo.se/skogensparlor

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, 1995: Stockholms ekologiska känslighet. Redovisning av ekologiskt känsliga områden.

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, 1997a: Groddjursinventeringen i Stockholm. Fältrapport av Mikael Norström. SBK 1997:3.

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, 1999: Stockholms översiktsplan 1999.

Stockholms Fritidsförvaltning, 1989: Hammarbyskogen, Skötselplan.

Stockholms Fritidsförvaltning, 1992: Natur i Stockholm, Stockholms friytor del II.

Stockholms läns landsting, Regionplane- och trafikkontoret, 2000. Tysta områden, en kartläggning av buller i regionens grönstruktur. Promemoria 5:2000.

Stockholms stads miljöförvaltning m fl, 1994: Vattenprogram för Stockholm - sjöar och vattendrag.

Stockholm Vattens hemsida för information om sjöar: www.stockholm.vatten.se/vattanvard/sjoar

Sveriges geologiska undersökning, 1964: Beskrivning till geologiska kartbladet Stockholm NO.

Stockholms fritidskarta 2002. Idrottsförvaltningen i samarbete med Kulturförvaltningen och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholms stad.

Utrednings- och statistikkontoret (usk), 2003. Nacka natur- och friluftsområde. Resultat från enkätstudie och fältundersökningar av närboende och besökare till Nackareservatet.

Personkontakter

Alice Ahoniemi, Nacka kommun
Anders Carlstrand, idrottsförvaltningen, Stockholms stad
Anna Gustavsson, Natura 2000 ansvarig, länsstyrelsen i Stockholms län
Anders Winell, Orienteringsförbundet
Anna Holmström, Bimbobikers
Birgitta Held-Pauli, vattenvårdsansvarig, Nacka kommun
Bo Olsson, Naturskyddsföreningen, Söderort
Claes Ögren, Arbetsgruppen Bevara Nackareservatet
Elisabeth Rosell, kommunekolog, Nacka kommun
Ewa Larsson, Rädda Nackareservatet
Gunilla Hjorth, ekolog miljöförvaltningen Stockholm
Göran Karlsson, Skogssällskapet
Henrik Andersson, länsfiskekonsulent, länsstyrelsen i Stockholms län
Kurt Nyström, Garantföreningen Hellasgården
Mats Nordin, Natura 2000 ansvarig, länsstyrelsen i Stockholms län
Mikael Abrahamsson, Skogsluffarna
Nils Erik Landell, författare samt medlem i Skönhetsrådet
Nils Nilsson, Järla IF
Per Mårtensson, OK Ravinen
Rickard Callertun, Stockholm MTB Yeti
Sandra Axelsson, Naturskyddsföreningen Nacka
Staffan Aourell, Björkhagens golfklubb
Stefan Lundberg, Naturhistoriska riksmuseet
Sten Fogelström, Ältens FK (fiskevårdsförening)
Sverker Lovén, fiskeansvarig, idrottsförvaltningen, Stockholms stad
Tomas Bergenfeldt, konsult för rekreation och friluftsliv, närboende
Torbjörn Åkermark, Naturskyddsföreningen Nacka
Ylva Othzén, kulturvårdsenheten, länsstyrelsen i Stockholms län

Bilagor:

Bilaga 1: Karta, vägsystem och anordningar för friluftsliv
Bilaga 2: Karta och beskrivning av särskilt värdefulla naturområden inom respektive funktionsområde, med tillhörande skötsel
Bilaga 3: Biotopkarta
Bilaga 4: Karta, historisk markanvändning och kulturvärden
Bilaga 5: Länsstyrelsens förslag till bevarandeplan för Natura 2000-område
Bilaga 6: Beskrivning av områdets sjöar
Bilaga 7: Friluftslivets utvecklingsbehov och möjligheter